

Titel: Billige Tanker om Helvedes Evighed og Arvesynden, i Anledning af en Selvtænkendes Skrift om disse Materier, offentlig meddelte af Henr. Ussing, S. S. Minist. Candidat.

Citation: "Billige Tanker om Helvedes Evighed og Arvesynden, i Anledning af en Selvtænkendes Skrift om disse Materier, offentlig meddelte af Henr. Ussing, S. S. Minist. Candidat.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19*, J.R. Thiele, 1772, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_019-shoot-workid1_019_003.pdf (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Billige Tanker om Helvedes Evighed og Arvessynden, i Anledning af en Selvtænkendes Skrift

om disse Materier,

offentlig meddelte

af

Henr. Ussing,

S. S. Minist. Candidat.

Jordens og Himlens Skikkelse vide I at prøve; men hvi prøve I ikke denne Tid af dens Tegn? Luc. 12, 56.

Kiøbenhavn, 1772. Trykt og findes tilkiøbs hos J. R. Thiele, boende i Store Helliggeiststræde

2

3

I. Om

Helvedes Evighed.

Endskiønt den Lære om Helvedes Evighed, i de nyere Tider ofte har været angrebet, samt ligesaa ofte grundig forsvaret, og det, som Forfatteren af den, fra det Thieliske Bogtrykkerie i forrige Aar udkomne Piece, mod denne Lærdom har anbragt, ikke just indeholder noget synderligt nyt til denne Læres Kuldkastelse eller Svækkelse, (skiønt han kalder sig en Selvtænkende), har dog, siden det er det første Skrift iblant os, som saa egentlig af-

4

handler denne Materie, og mueligt derfor kunde bringe nogle Enfoldige til Tvivl, og vel til at samtykke, saa torde det vel ikke være uden Nytte eller Fornødenhed, at man offentlig viser disse Indvendingers Ugrund og Svaghed, helst da jeg har erfaret, at nogle vil ansee denne Piece for et Mesterstykke i sit Slags, og dens indholdende Tvivl saa vigtige, at de neppe grundig kan igiendrive. — Langt fra dog, at jeg Har nogen Grund til at haabe, ved disse faa Blade, at bringe Forfatteren og hans Lige paa andre Tanker, endskiønt han forestiller sig tvivlende og begierlig efter Overbeviisning; thi man seer i øvrigt af hans afgjørende Sprog, at han noget nær alt har fastsat sin Mening, og hvor vanskelig i sær for en Lærd da at forandre den? Det skal derfor være mig nok, om jeg kunde være saa lykkelig at afvinde ham nogle Proselyter, og give een eller anden nogen Anledning til Oplysning og Tilfredsstillelse. — Min Forfatteres Fodspor faaer imidlertid at være min Ledesnor:

Han begynder meget pathetisk, han anfører een, ellers ikke ilde udarbejdet, Historie over Verdens moralske Tilstand igiennem alle Aarhundrede, for deraf at bevise, "at det er kuns faa Mennesker, som blive salige." Men da Skriften ogsaa siger dette, saa maa man dog ikke lade sig forskrække af denne gode Mands Historie, som et og andet Sted

5

falder i det overdrevne, og ofte betragter kuns Sagen paa den verste Side. De Saliges Tal er vist nok lidet mod de Fordømtes, men just saa lidet, som denne Mands Malerie vil aftegne det, er det dog ikke; thi de

Udvalgte er en utællelig Skare, lad dem end være faa mod de andre.

Men just heraf tager Forfatteren (Side 13.) sit første Beviis mod den Lærdom, om Helvedstraffernes Evighed; han slutter: "At, da de færreste Mennesker blive salige, saa maatte Guds Øiemed med Verdens Skabelse have feilet, i Fald alle de mange Fordømte evig skulle blive ulyksalige," thi han har allerede (Side 3. s.) fastsat, "at de fornuftige Kreaturers Lykjalighed er Skaberens eneste Øiemed," — og var denne sidste Sats ning rigtig, saa kunde Indvendingen synes af Betydenhed, men den er aldeles falsk, uagtet den har mange og dertil store Tilhængere. Grundene paa hvilke denne Forfattere bygger Sætningen, ere de sædvanlige, man troer ikke at anden Hensigt er Gud anstændig, man bør ikke antage, siger man, at Gud fornemmelig skulle have skabt Verden for sin egen skyld, eller dog ligesaa meget derved have sigtet til sin egen Ære, som til Skabningernes Lyksalighed. Men hvorfor tør man ikke antage dette? da dog Skriften siger i Herrens Navn: "Jeg har skabt den til min Ære," (Esa. 43.) og forsikrer: "At alle skabte Ting ere skabte saavel af

6

ham, som til ham," (Rom. 11.) ja, "at han er værdig at tage Æren og Prisen, just fordi han har skabt alle Ting; " (Aabenb. 4.) og dog meener man, at det skulle være Gud uanstændigt, at have havt Hensigt til sin egen Ære ved Skabelsen? — men af hvad Aarsag? fordi Gud da maatte ansees for at være ærgierig, siger man, eller at jeg skal tale med min Forfattere, at tørste efter en forfængelig Ære, og trænge til sine Creature; men hvilken usel Slutning! Gud bliver vist nok Gud, een i sig selv lige stor og salig Gud; enten Kreaturerne faa eller mange, eller ingen ærer ham! en Taabe meener andet. Gud behøver ligesaa lidet for sit eget Væsens skyld Menneskenes Tilbedelse, som deres Lyksalighed; men Gud Har jo en frie Billie, Han var Gud, men nu ville Han ogsaa være een af Menneskene æret Gud, og derfor skabte han Mennesket. Skulle Gud derfor være ærgjærig? Vederstyggelige Slutning! Men hvor kommer man dog til slig Urimelighed? Sandelig! allene fordi man maaler Gud efter os Mennesker, man gjør det til en General-Regl, at man ikke maa tillægge Gud noget, som er en Last hos Mennesket; og saa slutter man saaledes: Naar et Menneske gjør noget i Hensigt til sin egen Ære, saa er han ærgjærig, og dette er sandt; men hvorfor er Mennesket i saa Fald ærgierig? Fordi han har ikke Ret til at søge sin egen Ære, han er skabt til Guds Ære,

7

og denne bør han allene have sin Hensigt til; men med Gud er det jo langt anderledes? har Gud ikke fuld Rettighed til den Ære, som han forlanger? er han ikke den Allerhøieste, det sidste Øiemed af alle Ting? tilkommer ham ikke al den Ære, som kan faaes og optænkes? hvorfor maa Gud da ikke forlange den, og søge at faae den? og skulle det være Gud uanstændigt, at ville være een paa adskillige slags Maader æret Gud? hvilket underligt Begreb om den Allerhøieste! man gjøre dog Forskiel paa en Gud og et Menneske. Hvor ofte taler Gud ikke i Skriften om sin egen Ære, og sætter den til Grund for sine Gierninger? hvor ofte roser Gud ikke sig selv, og ophøier sig over alle andre? Dette ville sandelig være et Menneske uanstændigt, men er det derfor uanstændigt hos Gud? Gud har jo tusinde Rettigheder, som Menneskene mangler, og derfor kan han og gjøre mange Ting, som Mennestene ikke kan gjøre, hvoriblant ogsaa dette, at han uden Ærgierighed kan have Hensigt til sin egen Ære. — Man maa derfor ikke ansee det, som en afgiort Sag, at Guds Hensigt med Skabelsen har allene sigtet til Menneskenes Lyksalighed; thi da Udfaldet viser, at kuns faa Mennesker af Verdens Millioner naaer den sande Lyksalighed, saa er det jo klart, at Gud maa have sigtet til mere end denne; og hiint Foregivende har ogsaa hverken Grund i Skriften, eller Fornuften, men er kuns een nogle Nyeres selv-

8

giorte Sætning, fot at tiene i deres selvgiorte Lærebygning; men meget meere: det er overensstemmende med Skriften, og strider aldeles ikke mod Fornuften, at Gud har skabt Menneskene af frie Villie, saavel til sin egen Ære, som til Menneskenes Lyksalighed, og det NB. i den Orden, at de Mennesker, som ikke godvillig ville tiene til begge Hensigter, nemlig baade Guds Ære og deres egen Lyksalighed, de skulle dog, skiønt mod deres Villie, tiene til den første, nemlig Guds Ære, og altsaa ikke være skabt forgieves.

Det følger derfor ikke, at Helvedstrafferne engang maa ophøre, paa det at Menneskenes Lyksalighed, som Skaberens Hensigt kan opnaaes, thi her er en anden Hensigt tillige, som er Skaberens Ære, og da denne kan opnaaes uden Helvede straffernes Forandring eller Ophør, saa falder al den Bygning ned af sig selv, som Forfatteren har Oprettet paa denne selvgiorte urigtige Grund, og altsaa kunde jeg forbigaae en stor Deel af hans Afhandling. Men jeg vil følge Ham, for at vise, at hans Sætninger om Skabningernes Ulyksalighed, i Fald Helvede er evig, ikke engang ere saa vise, som Han maaskee indbilder sig.

Han paastaaer (Side 13. s) "at Mennesket var fød i en ulyksalig Tilstand, og maatte hellere ønske sig ufødt, i Fald de Fordømtes

9

Pine er evig; thi da, siger han, er Faren for evig Ulyksalighed i vor nærværende Tilstand langt større end Haabet om Frelse." — Men jeg kan ikke noksom forundre mig, hvor denne Mand nu kan tale i saadan en

Tone, da han dog strax før (Side 12.) forsikrer, at han er overbeviist om, at alle Mennesker, som vil, kan være dydige og blive salige. Altsaa er jo Faren ikke saa stor; altsaa dependerer det jo endog i Menneskets nærværende Tilstand, allene af Menneskets frie Villie, om de vil være salige eller ikke; og nu forsikrer han derimod, at det dependerer meest af Siæls og Legems naturlige Beskaffenhed, og mange andre udvortes Omstændigheder, som ikke Hænger af vores frie Valg, hvilket er en klar Modsigelse. — Dog! lad være! hvo nægter, at Menneskene

nu fødes i ulyksalig Tilstand? Forfatteren nægter det, seer man i det øvrige af Skriftet, men Guds Ord forsikrer det, og den daglige Erfarenhed stadfæster det. Jeg troer altsaa, at Menneskene fødes nu i en ulyksalig Tilstand, og at Faren er større end Haabet, naar man skal regne efter Mængden. Men min Ven! det er jo ikke noget Lotterie! ikke noget Lykkespil! Her er jo et vist og fast Haab, skjønt i en vis Orden! her er jo en uudtømmelig Saligheds Kilde, for alle dem, som vil søge den? og Naademidler til at erlange den; saa jeg tør nok sige, at det, ved de Anstalter, som Gud haver giort, nu staaer i Men-

10

neskets frie Willie, at bestemme fin tilkommende Skiebne. Jeg formoder altsaa sikkerlig, at om Gud end ville sætte det i Menneskenes eget Valg, at skabes eller blive uskabte, at de allerfleste af Egenkierlighed og Selvtillid ville udvælge at skabes, i Henseende til den elændige Tids Korthed, Salighedens Storhed og Vished, og den lette og salige Vei, som Gud har bereed til at erlange den. — Men Hvortil alt dette Drømmeverk?

Gud spørger os ikke til Raad, om vi vil skabes eller ikke, og han behøver det ikke heller. — Vi

tilstaae altsaa, at Verden er ond, og fuld af Ont, men at der Onde hænger dog for største Deelen af vores egen Omgang og Sindelag; ja vi kan tilstaae, at det Onde har endogsaa Overvægten i vores Verden; men er det derfor afgiort, at det Onde ogsaa har Overvægten i heele Guds Skabning? er der noget Beviis, at denne ikke er større end vores Jordklode? eller er det i det mindste ikke dog muelig, at den kan være det? og hvem veed da, om der ikke er andre Stæder Millioner lyksalige Skabninger mod et ulyksaligt Menneske paa Jorden, og følgelig at det Gode dog kan have Overvægten i den hele Skabning? Dette erdet, som denne Forfatter nægter, (Side 15.) men uden al Beviis og Grundighed. Han maa endelig tilstaae, "at de øvrige store Verdens Legemer, Planeterne, kan være beboede af fornuftige Skabninger, men han troer ikke, at alle disse

11

Skabninger ere lyksalige, men snarere, al de ligner os" Og sandt at sige, begge Deelee ere lige uvisse, og en Daare maatte fastsætte enten det ene eller det andet; men saa meget kan man sige: Det er NB. mueligt, at de kan være beboede, og ligesaa mueligt, at alle Beboerne kan være lyksalige, og denne Muelighed er alt nok til at bevise det vi forlanger, nemlig, at det er mueligt, at det Gode kan have Overvægten i Guds Skabning, og at man følgelig ikke har nødig at gjøre Helvedes Evighed om, for at gjøre det mueligt, da det meget vel kan være det, uagtet Helvedes Evighed for Millioner af vores Jordklode.

Af anførte seer man da, Hvor urigtig Forfatteren og hans Lige slutter, naar de raisonnerer saaledes: "Guds Øiemed med Skabningen kan ikke tilintetgjøres. Nu er Guds Øiemed med Skabningen alle Menneskers Lyksalighed; altsaa kan denne ikke tilintetgjøres og udeblive, og følgelig maa Helvede engang ophøre;" men det første er falskt, følgelig ogsaa det sidste. At Guds Øiemed ikke kan tilintetgjøres, det er for det første tvetydigt, i visse Henseender kan den visselig tilintetgjøres af Kreaturer, som Gud har givet deres frie Villie, det seer man jo daglig Exempler paa. Guds Hensigt er, at Menneskene skulle leve tugtig, retfærdig og gudelig i denne Verden; men hvor kiendelig tilintetgjøres ikke

12

denne Guds Hensigt? Gud vil, at enhver Syndere skulle leve og frelses. Det er hans virkelige Hensigt, en Hensigt, som han har giort store Ting for at faae opfyldt; men hvor mange Mennesker gjør ikke denne Hensigt til intet? Man seer altsaa, at Gud tillader, at hans Hensigter tilintetgjøres, og kan dette skee i en Henseende uden Guds Æres Fornærmelse, saa kan det vel og skee i en anden. Kan Guds Hensigt med Forløsningen, hans Hensigt med sit Evangelium, med Naaden og Naadens Tid, kan denne tilintetgjøres, Hvorfor da ikke ogsaa hans Hensigt med Skabelsen? Jeg seer ikke nogen Forskiel, da det ene er saa vigtigt, som det andet; men lad være! man vil sige: "Ja det er Guds endelige Hensigt, Guds alleryderste Øiemed, som ikke kan tilintetgjøres." Vel! jeg vil skye alle unødige Disputer; men hvad da? Slutningen bliver dog falsk og urigtig, thi jeg har allerede viist, at Guds Hensigt med Skabelsen er ikke allene Menneskenes Lyksalighed, men ogsaa hans egen Ære, Ja saa gar, at begge Deelee kan opnaaes uden Helvedes Ophør; og altsaa gjør alle disse Ophævelser mindre end intet til at bestride Helvedes Evighed; men videre:

Forfatteren har endnu meget at indvende, han spørger: (Side 17.) "om der vel kan tænkes noget fornuftigt Øiemed af en evig Straf?"

13

han mener, nei; og hvad Aarsag? fordi enhver Straf, som ikke skal være en, Gud uanstændig, Hevn, den maa enten have de Straffedes Bedring eller og Advarsel for andre til Hensigt." — Nu kan de Straffedes Bedring ikke finde Sted ved den Lære om Helvedes Evighed; det er rigtig. Men kan da Advarselen for andre heller ikke være der? maa jeg spørge. Forfatteren mener, som sine øvrige Tilhængere, atter: nei. Af Aarsag, at de salige Udvalgte ikke behøver saadan Advarsel. Men hvoraf veed da Forfatteren saa vist, at de Udvalgte ikke behøver den? eller i Fald de ikke behøver den, at der da er slet ingen andre Skabninger, som behøver den? og alt dette maa dog først uimodsigelig gotgiøres, førend man vil slutte noget med Grund om saadan Hensigts Urimelighed. — At de salige Udvalgte vil synde, er utroligt, men at det jo var mueligt, at de kunde synde, saa længe de beholder deres frie Villie, kan ingen nægte, alt hvad der derfor skal forhindre de Udvalgtes Synd, det skal være Guds Naade, Forsyn og Bekræftelse. Hvorom vi, Herren være Lovet! ere forsikrede, men hvad om Guds Naade og Forsyn ogsaa iblant andet vil bruge Helvedsstraffernes Evighed til et Middel, hvorved at bevare og afskrække de Udvalgte fra at synde? — jeg har selv derom ingen Overbeviisning; men er det ikke dog mueligt? — og overalt! hvo har bildt Forfatteren ind, eller forvissat

14

Ham, at det er allene de Udvalgte, som Helvedsstraffen skal kunde være til Advarsel? kan der ikke være mange Millioner andre fornuftige Skabninger, som dette skal tiene til en hellig Skræk og Afskye? er slige Skabninger ikke muelige? og Hvor let kan en almægtig Gud ikke gjøre dem virkelige, om de ikke allerede ere det? — Altsaa er det ganske vel gjørligt, at tænke et fornuftig Øiemed af en evig Straf, og følgelig er denne aldeles ikke urimelig, som Forfatteren ønsker at kunde gjøre den.

Men denne kiere Mand troer endog, til sin Menings Stadfæstelse, "at det allerede skulle være nok til at forstyrre de Salige i deres evige Roe, i Fald Helvede er evig, og de Salige da skulle være vidende om deres Medskabningers evige Pine." Men her maa jeg tilstaae, at Forfatteren bliver mig noget for høi. Jeg maa rundt ud bekiende, at jeg ikke har saa nøie en Kundskab om de Saliges Tilstand og Gemytsbevægelser, som der udfordres til at opløse denne Knude; saa meget kan jeg dog see, at den Slutning, som Forfatteren vil drage af denne Tvivl, for Helvedes Ophør, er ikke mindre end rigtig; thi paa den Maade skulle der enten aldrig være noget Helvede til, eller og de Salige skulle være i Uroe, faa længe den skal vedvare. Nu troer jeg dog ikke, at Forfatteren tilstaaer det første, og altsaa for-

15

moder jeg med god Grund, at da de Salige en lang Tid kan taale, al vide deres Medmenneskers Usalighed, uden at tabe noget i deres egen Lyksalighed, saa vil Gud - nok sørge for, at de ogsaa skal kunde taale det evig, og det saa meget mere, som Guds høie og hellige Hensigter med den evige Straf, da kan blive dem nøiere aabenbaret til deres Tilfredsstillelse, helst da deres Gemytsbevægelser i alle Henseender, da vil staae i en bedre Overeensstemmelse, end vores i nærværende Tilstand; thi nu røres vi ofte til Medlidenhed og Graad ved Hændelser, hvor vi meget mere burde ære Gud og glæde os. — Vi behøver da ikke at see Helvedestrafte engang ophævede, for at bringe de salige Siæle i Rolighed, thi de ere alt strax efter Døden der, hvor ingen Pine skal røre dem, men Suk og Sorg er flyet langt fra dem.

At Forfatteren videre (Side 18) ikke vil troe, "at Gud med Helvedestrafte skulle have nogen Hensigt til sine egne Fuldkommenheders Herliggjørelse," det kan man let tilgive ham, thi han troer saa ikke, at Gud gjør noget i Hensigt til sig selv eller sin egen Ære, og han synes heller ikke stort at kiende til andre Guds Fuldkommenheder, end hans Godhed, Magt og Viisdom. Nu Godheden kan neppe æres ved et evigt Helvede; men kan da ikke Magten desto mere? kan ikke Viisdommen? Dog det er sandt! Forfatteren

16

troer ikke, at Gud kan have nogen viis Hensigt med et evigt Helvede; men jeg troer, at Gud dog meget vel kan have den, fordi Forfatteren og mange flere ikke kan see den, — og hvad giver man os saa videre for Guds Retfærdighed og Sandhed? skulle disse heller ikke kunde bekiendtgjøres for Guds øvrige Skabninger ved Helvedes Evighed? jeg mener jo, og det paa det tydeligste. Og hvad om Guds Hensigt med denne for Verden, og i sær adskillige dens Lærde, faa utrolige Straf, er just evig at vise, at Gud ikke vil straffe Synden, efter Synderens Begreb og klygtige Udregning, men efter sin egen fuldkomne Retfærdighed? ja hvad om Guds Hensigt er at vise, at han sandelig vil Holde det, som han engang har truet med, om end mange lærde og kloge Skabninger ikke kan forstaae eller troe det? — Skulle denne Hensigt ikke være Gud værdig? og skulle den ikke ogsaa meget vel kunde opnaaes? Jo! jo! da vil de ulyksalige Helvedes Indbyggere, evig vise Guds Sandhed, endog i de for en indskrænket Forstand utrolige Ting, med deres eget bedrøvede Exempel.

Men vor Mand har endnu mere at besmykke sin Sag med, Han troer ikke, at Helvede er evig, af Aarsag, "fordi han kan ikke indsee, at de usalige Menneskers Forbedring efter Døden skulle være aldeles umuelig." Nu Umueligheden i sig selv vil jeg ikke meget disputere om, for jeg kien-

17

der saa lidet de Fordømtes Tilstand nøie, som de Saliges; men det faaer dog aldrig nogen mig til at troe, at

et piinligt Liv, liig Helvedes, skulle være skikket til Omvendelse, ja saa gar mere skikket dertil, end dette nærværende, hvilket Forfatteren dog søger at indbilde os; han mener, at der paa hin Side Graven ikke mere vil findes legemlige Fornemmelser, som kan forvirre Menneskene; men er da Helvedes Pine ingen Fornemmelse? dog Forfatteren mener nok de vellystige Fornemmelser: og er det da allene disse, som forhindrer Menneskets Omvendelse? disse hviler jo i Alderdommen og paa Sygesengen? men hvorfor bliver da ikke alle Gamle og Syge omvendte? Vist nok, fordi der er mere, som forhindrer Omvendelsen, end de vellystige Fornemmelser og heftige Sinds Lidelser, og fordi der udfordres mere til Omvendelsen, end at disse skal hvile, og Mennesket da gjøre et Overlæg, og fatte et got Forsæt, som Forfatterens cavaleerske Sprog lyder, men endog allene at tale om Overlæg. Mon ikke de Fordømtes Pine og Angest nok kan forvirre deres Overlæg? og mon her ikke er den allerstørste Anledning til Uroe og Bitterhed, Føleløshed og Fortvivlelse? Sandelig! man maa gjøre sig et eget forunderligt Begreb om Helvede, og endnu forunderligere om en Siæls Omvendelse, naar man kan overtale sig til at troe, at Helvede er mere skikket hertil, end Tiden. — Overalt er de

18

Beviser, som Forfatteren fører for de Fordømtes Bedring og Frelse aldeles utilstrækkelige.

Han mener, "at Gud kan nok gjøre de Fordømte salige uden Naademidler," og det af en forunderlig Aarsag, fordi han troer, siger han, "at der ere mange Hedninger blevet salige uden den aabenbarede Religions Hielp;" men den ene Troe er ligesaa ugrundet, som den anden, og Slutningen ikke mindre end rigtig. — At der er

mange blevet salige, uden for den synlige Kirkes Samfund, det er der vel ikke mange, som nægte ham, men følger deraf, at de vgsaa ere blevne det uden den aabenbarede Religions Hielp? uden Naademidler? uden Ordet og Sakramenterne? uden den guddommelige Aand og Naades Virkning? intet mindre. Lad end de, uden for den synlige Kirkes Samfund, ikke have havt Sakramenterne, de har dog kundet havt Ordet, i det mindste en stor Deel af dem. Ordet har aldrig været indskrænket inden for den synlige Kirkes Grændser, skjønt det der har været overflødigst og klarest; men viser ikke en Jobs, en Jetrois, en Abimeleks, en Tirams, Cyri og Dari Exempler, foruden mange flere, at der ogsaa har været Guds Ord der, hvor den aabenbarede Religion ikke var Herskende? Lad da end mange, ja mange Millioner Mennesker været blevet salige uden for den synlige Kirke, er de derfor blevet det uden ved

19

Ordet? — ja lad det end synes os, som en Deel af Hedningene dog ikke vel kan have havt det skriftlige og os aabenbarede Ord. Hvad da? var Guds Haand derfor bundet? kunde Gud ikke ved besynderlige Aabenbaringer tilkiendegive mange af disse sin Villie, da de paa ingen anden Maade kunde vide den? og har vi ikke Exempler endog, at han virkelig har gjort det? men hvormed vil man da bevise, at slige Mennesker ere blevne salige uden den aabenbarede Religions Hielp, og uden Naademidler; ja at de Fordømte i Helvede ogsaa paa samme Maade skulle blive det?

Dog! denne Forfattere er ikke af de forlegne, "han tør endogsaa haabe Naademidler i Helvede selv." Men dette tilkommer det Ham da at vise os tilstrækkelig Grund for, førend vi kan troe ham; thi det kommer da vist nok allene an paa, om Gud vil gjøre det, og gjøre det tvertimod det, som han nu i sit Ord har aabenbaret os, hvilket Forfatteren med alle sine Tilhængere aldrig skal kunde bevise, og uden dette Beviis var det et daarligt og dumdrigt Haab at gjøre sig eller andre; — thi at Forfatteren (Side 23.) mener, at Erindringen af Guds Villie, som de Fordømte har kiendt i Livet, at denne skal omvende dem, det er ligesaa urimeligt, som umueligt, da Kundskab allene er ikke nok til Omvendelsen, om den end kan nu og da overtale til et got Forsæt, men der

20

udfordres Guds Aand og Maade: til at sætte det døde Hierte i Bevægelse, drive og forandre det, og at Gud kan frelse Mennesker i Naadens Tid ved det sidste, endog uden Kundskab, det har vi et velgrundet Haab om, men at slig Naade skal finde Sted i Helvede, kan aldrig gotgjøres, thi det stemmer slet ikke overens. med det Helvede, som Skriften taler om, og et andet har vi slet ikke Grund til at indbilde os.

Artig nok er ellers det, som Forfatteren bygger sit Haab paa, om de Fordømtes Frelse, han bygger det paa Guds Godhed og Kierlighed; han troer, "at Gud er saa øm en Fader, at han af inderlig Forbarmelse ikke skal kunde taale de Fordømtes evige Pine;" men hvilket underligt Beviis! er det ikke just den samme slibrige Grund, som saa mange Mennesker synder saa frit hen paa. De troer, at Gud er naadig, siger de, han er alt for barmhjertig til at kunde straffe dem saa haardt, han siger det nok et og andet Sted i Skriften, men det maa forstaaes anderledes, mener de, Gud er ikke saa stræng, som Præsterne prædiker, han lider jo ingen Skade ved vore Synder, vi gjør det ikke i den Hensigt at fortørne Gud, o. s. v. See! er dette ikke Verdens Sprog? en Grund for Millioners Ubodfærdighed? og skulle Gud da ikke gjøre Ont verre? ja skulle han ikke gjøre denne Verdens daarlige Tænkemaade til Sandhed, i

21

Fald han, tvertimod sine klare Ord, engang ville ophæve Helvedstrafferne? skulle da ikke andre fornuftige Kreaturer tænke og tænke med rette: See ! der var dog noget i det, som de ryggesløse Mennesker i Verden tænkte, det gik ikke heller faa haardt til med Straffen, som Gud havde truet? — nei! nei! min Ven! just for at gjøre saadanne Tanker evig til intet, derfor skal Helvedstrafferne ikke ophøre, just for at vise de øvrige Skabninger, at de ikke maa gjøre sig saa kiødeligt og egennyttigt et Begreb om Guds Godhed, at de ikke maa saa højt ophøje denne, at de glemmer eller forringer Guds Retfærdighed, just derfor skal Helvedstrafferne vedblive. Skabningen skal lære, at det er Alvor med Guds retfærdige Vrede mod Synden, og ikke en Forestilling, som Verden længe har drømt, og endnu drømmer om; den skal lære, at Guds Retfærdighed er ligesaa ædel og fuldkommen en Egenskab, som Godheden, skjønt denne synes syndige Skabninger behageligere, ja det skal sees, som nu ikke vil troes, at Gud baade kan vredes og straffe, uden derfor at sættes i den taabelige Rang med et hevn gierigt Menneske, ligesom han ogsaa kan forbarme sig, uden derfor at ligne et vellystigt kielent Kreatur, som er medlidende uden tilstrækkelig Grund og Hensigt. — Guds Godhed forbinder

ham derfor ikke til engang at ophæve Helvede, uden anden tilstrækkelig Aarfag, og at han af sin egen frie Villie vil gjøre det, det er aldeles ube-

22

viisligt, og følgelig dette Haab ikke bygt paa andet, end den blotte Indbilding. — Men vor Forfattere, som nødig vil lade sig dette vedgaae, søger derfor at rydde nok en Anstødssteen af Veien, ret ligesom alle Bierge saa vare overstegne.

Han anfører (S. 23.) at den Slutning er urigtig, med hvilken nogle vil forsvare Helvedes Evighed, nemlig denne: "At fordi den Gud, som de Fordømte har fortørnet, er saa stor og høi en Person, saa meene de, at Straffen maa ogsaa være derefter, nu er Gud uendelig og evig, følgelig man Helvedstrafferne ogsaa være det." — Dette Beviis vil Forfatteren ikke

ansee gyldigt, og jeg har heller ikke just i Sinde at forfægte det, dels fordi jeg aldrig har paataget mig at bevise Helvedes Evighed allene af Fornuften. Jeg paastaaer allene, at den ikke strider mod den, — dels ogsaa fordi jeg aldrig har fundet den ommeldte Slutning aldeles vel grundet, skjønt den dog nogenlunde kan oplyse Sagen. Jeg troer

altfaa med Forfatteren, "at al Straf bør have et got og fornuftigt Øiemed, enten til Straffedes Forbedring, eller andres Advarsel og et større Ondes Afværgelse, og at dette egentlig bør være den Vægtskaal, ved hvilken Straffen bør bestemmes, og ikke just den Fornærmedes Højhed." Jeg troer derfor ogsaa, at Menneskene ofte paalægger en Misgierning mod en høi Person med en

23

høi Straf, mere af en slags uovervindelig Uvidenhed og Ufuldkommenhed i at indsee tilfulde al den meere eller mindre befrygtelige Skade, som saadan en Misgierning vil drage efter sig, end just altid af nogen naturlig Grund og unægtelig Nødvendighed, men nu har saadan Ufuldkommenhed ikke Sted hos Gud, han indseer meget vel al den Skade, som de fordømte Menneskers Synder evig vil drage efter sig, og derefter er det egentlig han straffer dem; og altsaa er Lignelsen og Beviset ikke passende. — Alt dette vil jeg tilstaae, men hvad da? er Helvede derfor ophævet, eller har vi derfor nogen Grund til at troe det? intet mindre, uden Forfatteren først uimodsigelig kan vise os alle de onde Følger, som de fordømte Menneskers Synder har havt, og evig kan have, og dernæst beviser, at der ikke behøves en evig Straf, for at tilintetgjøre disse onde Følger; — men hvo kan indsee alt dette uden den alvidende Gud? og just derfor, kiere Ven! just fordi vi ikke kan indsee alt det, som kunde følge af Synden, saavel i den hele nu værende moralske Verden, som i de, maaskee mange tusinde, slige tilkommende, just derfor er vi ikke i Stand til at agere de syndige Menneskers Dommere, og fastsætte hvor stor eller liden, kort eller lang deres Straf bør være; thi hvo af os veed, hvor mange tusinde Skabninger det i al Evig-Hed kunde forlede til Synd og urigtige Begreb om Gud, i Fald Synden ikke evig blev straffet? hvo

24

af og veed, hvor meget Onde sligt derimod nu kan afværges, naar det skeer? og dog tør vi saa frit snakke vel om Proportioner imellem Synd og Straf, som vi ikke kiender; er det ikke at dømmes, som den Blinde om Farverne? og kan slige daarlige Domme vel bruges til at kuldkaaste de tydeligste Guds Ord om Helvedes Evighed? En stor Daare maatte bruge dem, og en større antage dem for gyldige; dog! hvad siger jeg?

Vores kloge Forfattere meener uden Tvivl at gjøre dem temmelig betydelige, naar han siger (Side 27.) trækker frem med det tvivlsomme og høist uforskammede Spørsmaal: "Om Guds Hellighed og Retfærdighed ogsaa virkelig ved Synden vanæres?" Han meener efter al Anseende selv: nei; thi han anfører til Beviis,

"at en jordisk Konge er lige ærværdig og retskaffen,
enten Hans Befalninger æres eller foragtes,
og at den Tanke, at Gud ved Synden vanæres,
er kuns en Følge af den blotte Formodning, at

Synderen allene synder, for at fortørne Gud." Men her maa man nok spørge den gode Mand, om Han ogsaa har betænkt, hvad han selv har skrevet? thi begge Beviserne ere lige urimelige. Jeg vil ikke tale om, at Sætningen i sig selv er aldeles stridende mod Skriften, da denne siger med klare og bare Ord: (Rom. 2.) "At Gud vanæres ved

Menneskenes Synder, at han vil straffe dem,

25

for at redde sin Ære, ja end meere, at Han indlægger sig Ære ved at straffe Syndere" (2 Mos. 14.) og er det ikke da meere end dristigt, at fordre flere Beviser? men ikke allene dette: Sagens egen Natur fører det selv med sig. Verden er jo Guds Stat, Gud er jo dens almægtige Regent og Styrer; og er der ikke en Regent en virkelig Vanære, om han lader Misdædere, Fredsforstyrre og Ugudelige raade sig selv i Landet? Forfatteren mener: Nei; men alle fornuftige Folk meener jo, og det med al Rette. Jo mindre Overtrædelser mod gode Love, jo meere Ære er det sandelig for Regenten, thi det er Tegn til, at han er baade viis og mægtig nok til at styre sit Land saa vel; og derimod jo meere Ugudelighed og Uorden mod Lovene, der begaaes ustraffet i Landet, jo slettere Tegn er det paa Regentens Duelighed, thi det er Tegn til, at han enten ikke vil ændre det, men er en skiødesløs Regent, eller og at han ikke kan ændre det, hvilket sidste dog altid bliver en Ufuldkommenhed, og denne kan nogenledes undskylde en Konge, som er et Menneske, naar man veed, at han har gjort alt hvad mueligt er til Overtrædelsernes Afstraffelse og Hemmelse, saa er hans Ære saa vidt reddet, og han, som et Menneske, undskyldt. Men denne Undskyldning passer sig aldeles ikke paa Gud, og følgelig bliver det altid en virkelig Vanære for Gud, naar Han ikke noksom straffer Synden, og derved giver andre

26

Skavninger Anledning til urigtige Tanker om sig; thi hvad kommer det Sagen ved, enten Overtræderne sigter til at fortørne Gud med Synden, eller ikke'i sigter de dertil, saa er Overtrædelserne desto afskyeligere, men sigter de end ikke dertil, saa er jo dog Synden begaaet; og da nok! — nok, at Gud ved Synden mister den Ære, som Synderen ved sin Lydighed skulle givet ham; — nok, at Guds Skat derved forstyrres, og hans Viise og gode Love foragtes; — nok, at mange uskyldige Skavninger ved Synden fornærmes, dem Gud bør forsvare, og til sin egen Ære beskierme; — nok, at Synderen har givet Lejlighed og Anledning, at andre Skavninger kan forarges, tænkte ilde om Gud, og ligesom han unddrager Gud sin Lydighed. Er dette ikke Vanære nok? og kan Gud vel uden sin Æres Fornærmelse lade sligt gaae ustraffet? men hvor kan da Forfatteren tvivle om saa tydelig en Sag? Slige Tvivl forraader enten Dumhed eller Frekhed, og Forfatteren har liden Ære af nogen af Dele. — Overallt er det soleklart, at Gud endog for sin egen Æres skyld maa straffe Synden, og at der ellers vil følge et større Onde deraf, og da Gud siger, at han vil straffe Synden evig, saa kan vi ogsaa meget vel være forsikrede, at intet mindre end en evig Straf er tilstrækkelig til at afhjælpe dette Onde, og derfor bør tie i en Sag, som vi er aldeles blinde

27

og uvidende til at raisonnere om, hvorvidt den bør gaae eller ikke.

Endelig kommer vi til Forfatterens sidste, men ret usle Beviis for Helvedstraffernes Ophør, da han (Side 28) meener at finde en Lighed imellem Helvedstrafferne, og de Straffe, som følger Synden her i Livet. Han troer, "at al den Straf, som Gud paalægger Menneskene i Verden, sigter til deres Forbedring, og deraf slutter, at den Straf i Evigheden skal være af sam, me Beskaffenhed." Men hvem har bildt Forfatteren ind, at det skal gaae eens til baade i Tiden og Evigheden? Lad ham bevise os dette for det første, og dernæst faaer han ogsaa bevise, at alle Guds Straffe og Domme i Verden ere forbedrende, naar de ere naturlige Følger af Synden; thi dette strider baade mod Sandhed og Erfarenhed. Ofte er vel Syndens naturlige Straffe i Verden forbedrende, og sigter til Menneskenes Advarsel og Frelse; men at de alrid skulle være det, er aldeles ikke rigtig. Allene et eneste Exempel! hvor ofte udfalder ikke en heftig og fyndig Vrede til en dødelig Rørelse, en Rørelse, som strax fordærver Menneskers ædle Deelee, ja vel i øjeblikket dræber ham; hvad kan siges urimeligere, end at denne Straf er forbedrende, da her er hverken Tid eller Muelighed til Forbedringen? og var det ikke en aabenbare Daarlighed i slig Tilfælde at raabe med

28

denne Forfattere; nei! Rørelsen var ikke dødelig, der vare nok Midler imod den, i Fald I havde vidst dem, thi

hvormed skal det bevises, at slige Midler ere her? og det er jo desuden alt nok, at intet Menneske veed dem, og at Gud, som seer denne vor Uvidenhed, ikke aabenbarer os dem, og altsaa kan man jo dog tydelig see, at Gud dog ikke vil, at denne i Øieblikket dødelige Rørelse Dulle være forbedrende. — Da dette nu er aldeles uimodsigeligt, saa seer man jo, at der endog gives Straffe i denne Verden, som ikke har Forbedring til Hensigt, og følgelig at dette Beviis til at svække Helvedes Evighed er af ligesaa liden Betydenhed, som alle de forrige, og dog er det sandelig de allerbeste, som denne Lærdoms Forfægtere eier.

Men sandt at sige! man kan slet ikke vente sig dem bedre, naar man vil med Vold og Magt bevise noget, som er lige tvertimod Skriften, og mindst kan man vente sig dem anderledes, naar den menneskelige Fornuft allene vil afgjøre en Sag, hvortil den er ganske uberettiget, da den hverken har den udfordrende Indsigt, eller den fornødne Upartiskhed til at være Dommere i den Trætte om Helvedes Evighed; thi hvor lidet veed dog den sig selv overladte Fornuft om de Ting, som hører til Evigheden? Hvor daarlig hører man ikke ogsaa Hele Flokke af lærde og forstandige Mennesker, at dømme om Synden og Straffen, om Guds Ret-

29

færdighed og Hellighed? hvor lidet indseer den blotte Fornuft alle Syndens naturlige Følger; ja hvor partisk er ikke Mennesket at dømme i sin egen Sag; men hvo kan da troe slig en Dommere, og det i saa betydelig en Sag? en Sag, som Guds Ord allerede har afgjort; nei! nei! Fornuften kan umuelig afgjøre enten Helvede skal være evig eller ikke. Dens Indvendinger betyder intet mere,

end at man kan prøve dem, og see, om der er noget aabenbare fornuftstridigt i denne Lærdom, at Helvede ikke skal ophøre, og dette vil Forfatteren nok indbilde os, at han har beviist, men vi Har ogsaa seet, at hans Beviser ere af slet ingen Betydenhed, da de ere bygte enten paa urigtige Grunde, eller forkierede Slutninger og løse Formodninger, og dog tør han til Slutning dristig forsikre os, "at den Lære om Helvedes Evighed staaer i aabenbare Strid med den sunde Fornuft!" hvilket grunder sig paa intet mindre end, Kierlighed til Sandhed; thi den sunde Fornuft kan vel finde Vanskeligheder i denne Lære, og Forfatterens Fornuft har vel opkastet en Hob selvgiorte Tvivl imod den, men aldrig skal en sund Fornuft finde aabenbare Fornuftstridigheder i den. Thi man maa ikke kalde en Hob Tvivl og Indvendinger af et slags Skin med dette Navn, da man ellers ligesaa let kan gjøre enhver Lærdom fornuftstridigt, men til at bevise dette, maa man kunde gotgjøre, at Lærdommen indeholder sig selv modsigende Sæt-

30

ninger, eller Sætninger, fom staae. aabenbare Strid med Fornuftens rene, klare og udisputeerlige Kiendelser; men aldrig er dette beviist om Helvedes Evighed, og aldrig kan det bevises. Ja vi har endog seet, at der ikke er en Sætning eller rigtig Følge af denne Lære, som Fornuften jo kan finde muelig og rimelig, og dog tør man kalde den fornuftstridigt; men saa længe dette ikke overtydende bevises, saa er vi forbundne til at troe Skriftens klare og tydelige Ord i denne Materie. Men til Skriften gaaer denne Menings Forfægtere ikke gierne uden af Nød, og de ønsker intet Hellere, end at de kunde aldeles forbigaae den.

Dog gjør denne Forfattere ogsaa deri nogle artige Vendinger. Han er saa oprigtig, at han af Nød gjør sig en Ære, og tilstaaer, "at Skriften er hans kiere Mening ikke gunstig, ja at den endog adskillige Stæder synes aabenbare at forkynde evige Straffe." — Denne Tilstaaelse

af en saa kiæk Forfægtere af den modfattede Mening er sandelig af Betydenhed; men jeg maa dog pynte lidt paa den, det ikke allene synes saa, at Skriften forkynder evige Straffe, men det er virkelig saa, ja det er saa aabenbare, at ingen uden de, som læser den med Hovedet fuld af forudfattede Meninger, kan tvivle det allermindste om Sagen. Skriften taler ikke allene een eller to Stæder i denne Tone, men den taler mange Stæder, og allevegne

31

eens, og der findes ikke et eneste Sted, som taler om Helvedes Varighed, at den jo allevegne beskrives evig vedvarende. Man betænke dog følgende: Skriften kalder Helvede: "en evig Ild, — "en evig Pine, — "en evig Skam, — "en evig Fordærvelse, — "evige Baand, "Mørkets Dumhed indtil evig Tid," — og det, hvor der efter de Modtænkendes egen Tilstaaelse tales om Helvede; men de got Folk siger da, ligesom denne Forfattere, "at Skriften bruger ogsaa det Ord evig om en lang Tid, som dog faaer Ende, men hvis Ende er endnu ikke bekiendt." Alt dette til staaer jeg, men hvad da? følger da ogsaa deraf, at Ordet bruges just i denne Mening, naar der tales om Helvede? Forfatteren maa jo dog vel tilstaae, at Ordet: evig ogsaa bruges om en uendelig Varighed, thi det bruges om Gud; da nu Ordet efter begge Parters Tilstaaelse bruges i begge Meninger, saa kommer det ikke an paa, hvem der kan raabe høist, at det tages i denne eller Hirn, naar der tales om Helvede, men det kommer an paa at det bevises, og bevises grundig.— Men her slipper denne Forfattere meget let fra det, han raaber kuns, at det er fornunftstridigt, at Helvede ikke skulle ophøre, og derfor meener Han at finde en Nødvendighed i at vige fra Ordets sædvanlige Brug; men vi har seet, at sligt Foregivende er en blot Digt, og at Helvedes Evighed ikke strider mod noget klart Fornuftens Principium, men

32

kuns mod nogle forudfattede Meninger om Skabelsens Hensigt, Guds Godhed og alle Menneskers tilkommende Lyksalighed, som selv strider baade mod Skriften og Fornuften, og altsaa er dette Forfatterens Beviis mod det Ord: evig, af sftet ingen Betydenhed, og jeg troer ikke, at han har flere, som han med nogen Grad af Rimelighed kan anføre.

Jeg vil derfor bevise ham det modsatte, nemlig, at det Ord: evig, bruges om Helvede til at betegne en uendelig Varighed, hvilket jeg dog ikke havde fornøden, thi da Manden og hans Tilhængere selv tiltager, at dette er Ordets sædvanlige Brug, saa tilkommer det dem og ikke mig at føre Beviset, da det er dem og ikke mig, som gaaer den usædvanlige Vei; dog Sagen er let beviist, thi

1) Bruges dette Ord aldrig i det nye Testamente, uden om en uendelig Varighed, saa at dette er saa vidt Ordets eneste Betydning, — at det bruges anderledes i det gamle Testamentets Sprogs Talemaader, beviser intet i Sagen.

2) Sættes det evige Helvede aabenbare mod den evige Salighed. Frelseren siger i et og det samme Vers: "At de Forbandede skal gaae i den evige Ild, og de Retfærdige i det evige Liv." — Nu spørge man

33

man alle fornuftige Mennesker, jeg vil ikke sige Skriftens kyndige Forklarere, men tag os kuns fornuftige og i Sagen upartiske Mennesker, og lad os spørge dem, om man med noget Skin af Grund kan forklare det Ord: Evig, i saa kort en Tale i tvende ganske ulige og stridige Meeninger? og om det ikke er aldeles urimeligt. da det staaer lige imod hinanden, og bruges det ene Sted saavel som det andet uden mindste Indskrænkning, at der dog skulle tales om anden Evighed, det ene Sted meere end det andet? Jeg er forsikret, at dette støder al sund Forstand; og skulle det forstaaes anderledes, saa maatte man ansee det for en tvetydig Tale; og naar et andet Menneske ville tale eller skrive saaledes, saa maatte man dømme et af to, enten, at han ikke kunde skrive og tale forstaaeligere, eller og at han ikke ville forstaaes. Det første strider mod Jesu Viisdom, og det andet mod hans Redelighed, og i Fald Jesus med Hensigt ikke ville forstaaes tydeligere, hvor tør man da driste sig til mod hans Hensigt at forklare hans Ord anderledes end som han har udsagt dem? men her er virkelig ingen Tvetydigheder, her er en ganske enfoldig og tydelig Tale, og ingen anden Udvei end den alle

34

Forstandige maa tage, nemlig at tage Ordet paa begge Steder i en Meening, da nu Meningen ved Saligheden er aabenbare en uendelig Varighed, som alle tilstaaer, saa maa det ogsaa være samme Meening om Fordømmelsen; thi at Forfatteren raaber, "at hans egen Fornuft kan uden Skriften sige ham, at Saligheden er evig," det er snarere sagt, end beviist, helst af en Forfatter, som finder Siælernes Tilintetgjørelse i visse Omstændigheder ikke urimelig (Side 19.), og det er vist, at fortiene vore Synder ikke evig at straffes, saa fortiener sandelig vore Retfærdigheder langt mindre evig at belønnes; thi disse ere langt ufulkommere i deres Art end hine i deres. Men herpaa kan man see Partiskheden; — det sidste kan vi troe, fordi vi see det gjerne, men det første er utroligt, fordi vi hemmelig ønske: Gid det var det. Men Gud har længe tilforn forud seet disse Menneskenes Daarligheder, og derfor taler Guds Aand i Skriften langt oftere og eftertrykkeligere om Helvedes Varighed, end om Salighedens. Thi

3) Skriften bruger ikke allene det Ord: Evig om Helvede, men den bruger endnu efter-

35

trykkeligere den Talemaade: "Fra Evighed til Evighed." Deres Pines Røg, Heder det, skal opstige fra Evighed til Evighed, — "de skal gvæles Dag og Nat fra Evighed til Evighed," (Aabenb. 14, 20.) Her tales, som alle tilstaaer, om Helvedes Varighed, og da nu den Talemaade: Fra Evighed til Evighed, aldrig bruges uden om en uendelig Varighed, i det mindste aldrig beviisligt, saa er det jo soleklart, at det ogsaa bør tages i den Mening om Helvede? — Dette har vores Forfattere ogsaa mærket, og derfor anfører han det Sprog af Es. 34, for at bilde Folk ind, at han dog nu har fundet et Sted, som med denne Talemaade taler om en endelig Varighed. Men i Sandhed har han ikke. intet mindre end sligt.— Propheten taler i det anførte, som han og selv siger om Edoms tilkommende ødelæggelse, og da siger han: "At efter Ødelæggelsen, da skal den ligge øde fra Evighed til Evighed," Og hvad er nu Meningen? Øiensynlig er det denne: Edom skal altid ligge øde, den skal uden Ophør ligge øde, den skal aldrig, aldrig mere blive det, som den før var; men dens ødelæggelse skal vedvare uden Ende? Handles da her om en endelig Varighed?

36

Nei! her handles tvertimod om en uendelig; thi Edom er langt fra ikke nu det, som den var tilforn, og tør Forfatteren paatage sig at bevise, at den nogensinde i Tid eller Evighed skal blive det? thi ellers er jo ødelæggelsen rigtig nok uden Ende og Ophør. Og da Forfatteren selv maa tilstaae, at her kan ligge noget mystisk under denne Edoms Ødelæggelse, nemlig de Ugudeliges og Guds Fienders Ødelæggelse, (thi disse betegnes ofte i Skriften med det Navn Edom), saa er dette Sprog just lige tvertimod hans kiere Mening om

Helvedes Ophør, da man sikker kan slutte saaledes: Ligesom Edoms Ødelæggelse, som Forbilledet, skal være uden Ende, og virkelig er det: saaledes skal ogsaa de Ugudeliges Ødelæggelse, som Modbilledet være det. Og denne Slutning er ganske vel grundet, og altsaa er her et nyt Beviis paa Helvedstraffernes Evighed. Endelig er det ikke alle: neste med de Talemaader, tage af evig og Evighed, som Skriften beskriver Helvedes Uendelighed med; men end mere:

4) Den nægter udtrykkelig med rene og klare Ord, at Helvede nogen Tid skal ophøre. Jesus taler Marc. 9. om Helvede og den

37

evige Ild, og han lægger tvende Gange til at det er der, hvor deres Orm ikke, dør, og Ilden ikke udslukkes.

Hvad kan siges tydeligere end dette til at betegne Helvedes uendelige Evighed? og kunde Jesus vel sige det klarere? aldrig; men Forfatteren søger dog endnu at fordreie det, og derfor kommer frem med tvende lige urimelige Maader. Han siger først, "at man nødvendig maa ansee disse Jesu Ord for figurlige, som betyder noget andet, end de egentlig lyder." Men hvorfor saa nødvendig? er det saa umueligt, at der kan findes en Slags bidende Orm, og en Slags Ild i Helvede? hvormed vil man bevise slig Umuelighed? Men lad os antage, at de Ord: Orm og Ild ere figurlige, og et Billede paa Helvedes Pine, ja lad dem betyde hvad slags Pine Forfatteren end vil antage; og nu siger Jesus: At slig Pine ikke dør, og ikke udslukkes. Lad og disse Ord være figurlige, for at passe sig paa Ilden og Ormen, men har de derfor ingen Betydenhed? og hvad betyder de da? det som ikke dør, det bliver jo altid levende. Nu har vi Støvet, nu faaer vi til at lægge sammen, og da bliver Meningen denne: "Pinen i Helvede bliver altid

38

levende og altid brændende;" den taber aldrig det Liv og den Fyrighed, som den har, den skal ikke forandres.— Og hvem der endnu ikke kan see, at den er uendelig evig, den har nok selv udstukket sine Øine, og saaledes er det uden Tvivl gaaet Forfatteren, da han ville fordreie dette tydelige Sprog; — men det synes, som han selv Har indseet, at denne Fordreielse med de figurlige Talemaader ikke hos alle ville holde ham Stik, han rykker derfor frem med en ganske nyemodens Forklaring over dette vigtige Sprog, han tilskriver den Hr. B., og denne forklarer det saaledes, siger han: "At Ormen, som ikke dør, og Ilden, som ikke udslukkes, det betyder en Straf,

som ved naturlige Aarsager ikke vil ophøre, men dog ved guddommelig Foranstaltning eller Synderens Omvendelse kan endes." Men hvilken urimelig og vilkaarlig Forklaring! man hørte neppe dens Mage i Daarlighed! thi hvem giver Hr. B. Frihed til at flikke de Ord: " af sig selv eller naturlig Viis," ind i Texten? og dertil endnu at lægge bag efter, hvad han selv finder for got? Paa den Maade kan man jo dreie Skriften, hvorhen man vil, og forstaae en Mands Ord tvertimod hans

39

Hensigt. For Exempel, jeg har ikke den Ære at tiende Hr. B., men om jeg dog efter Rygte ville skrive: Hr. B. er en lærd Mand; og der kommer een over det, og siger: Ja det skal forstaaes saaledes: Hr. B. ville af naturlige Aarsager være en lærd Mand, men der er kommet noget imellem, at han ikke kan være det, og følgelig heller ikke er det. Hvad ville Hr. B. tænke om slig Forklaring? Ville han ikke sige den var urimelig? Og var den det ikke virkelig? tvertimod de klare Ord, tvertimod min Hensigt, som havde skrevet den, men lige det samme er det jo, som han har gjort ved Jesu Ord. Jesus siger: "Ormen dør ikke, og Ilden udslukkes ikke." Ja af naturlige Aarsager, siger Hr. B., men hvor staaer de Ord: Af naturlige Aarsager? og naar den nu ikke udflukkes, etter dør af naturlige Aarsager; hvormed beviser Hr. B. da, at Gud vil gjøre Mirakler, for at udslukke den? dog han er saa høflig at sige: "det kunde skee;" men skeer alt det, som kunde skee? er det virkeligt, fordi det er naturligt? og hvormed skal det bevises, at det kan skee? Jesus siger jo reent ud, "at det skeer ikke," og Hr. B. siger derimod: "Jo det kan nok skee alligevel!" Sande-

40

lig! skulle slige Forklaringer komme i Moden, saa kan man bevise af Skriften alt hvad man selv vil, og gjøre de klareste Ord til slet intet. For Exempel Jesus siger: "Der kommer ingen til Faderen uden ved mig." Dette Sprog kommer man over med Hr. B. Forklaremaade. Ja, siger man, af naturlige Aarsager er der sandt, da kommer der ingen ti! Faderen uden ved Jesum, men det kan vel skee endda ved guddommelig Foranstaltning og Synderens Omvendelse; men er denne Forklaring andet, end at gjøre Jesu Ord til Løgn? Ligeledes videre: Jesus siger: "Hvo som elsker mig, den Holder mit Ord." — Ja af naturlige Aarsager, siger Hr. B., kan det ikke være anderledes, men det kan dog af andre Aarsager være det. Jesus siger: "Hvo som ikke troer, skal fordømmes." Ja! af sig selv og naturlige Aarsager kan han ikke andet end fordømmes; men det kan dog blive ændret ved anden guddommelig Anstalt; — smukke Forklaringer! Hvorved alle Guds Trusseler, Ord og Forjættelser kan gøres til Nul og Intet! — Slige Urimeligheder falder man paa, naar man vil fordreie

Skriften efter sine egne Meninger, da bliver de Lærde selv saa blinde, at man kan prikke

41

dem paa Øinene. Men just viser disse urimelige Forklaringer, hvor forlegne de er for at føre sine sprog undertrykkede, som saa lysende vidner imod dem; og saaledes er det gaaet baade Hr. B. og Forfatteren.

Dog den Sidste gaaer endnu videre, han mener endog saa aar, "at sinde et Forsvar i Skriften for sin Mening om Helvedes

Ophør og Syndens Forladelse i

den anden Verden." Han anfører til den Ende de Ord, som Jesus taler, (Matth. 12.) da han taler om Synd imod den hellig Aand, og han da siger: "At denne Synd ikke skal forlades hverken i denne eller i den anden Verden." — Af disse Ord slutter Forfatteren saaledes: Siden der er en vis Synd, som ikke forlades i den anden Verden, altsaa maa der dog være nogen Synd, som forlades der, ellers stod de sidste Jesu Ord uden Nytte og Hensigt; men denne Sætning er meget haltende. Jesu Ord har vist deres Nytte og Hensigt, men deres Hensigt er ikke at tilkiendegive Forfatteren ugrundede Meninger. Jeg vil bevise, at Jesu Ord har en ganske anden, og det en vigtig Hensigt. — Jesus taledede her

med Jøderne,

og nu veed man, hvilke

42

Indbilledinger Jøderne Havde om sig selv; de troede iblandt andet, at ingen Jøde kunde blive evig fordømt, da de dog nu saae mange Ugudelige iblandt sig, hvilke de ikke vel kunde troe, at have Synsforladelse i denne Verden: saa for dog at beholde deres Mening om alle Jøders Salighed, saa bildte de sig ind, at vor Herre da maatte ogsaa forlade visse, i sær store, Synder i den anden Verden, og dette blev tilsidst en almindelig Sætning. Nu for at igiendrive denne Daarlighed, derfor er det Jesus lægger til, da han taler om denne store Synd: "At den hverken forlades her, eller hisset;" og altsaa staaer Ordene her med god Hensigt, skjønt de langt fra ikke favoriserer den Mening om Helvedes Ophør. Jeg torde snarere med god Grund kunde bruge Ordene mod Forfatteren selv; han vil efter sin kiere Mening haabe Helvede engang ophævet, og del af Aarsag, "at det Onde da ikke mere skulle finde Sted i Guds Stat." Men nu maa han jo efter dette Sprog selv tilstaae, at der er visse Synder, som aldrig i al Evighed skal forlades. Følgelig bliver der jo dog et evigt Helvede for nogle Mennesker? følgelig bliver der jo endnu noget Ont i Guds Stat? og altsaa er han jo

43

endnu lige nær med sin smukke Indbildning?

See! saa klart vidner Skriften allevegne mod den Mening om Helvedes og det Ondes ganske Udryddelse. Det er derfor ikke at undre, at slige Meningers Forfægtere dels skyer Skriften, saa længe det er mueligt, dels fordreier den til yderlig Urimelighed, og dels ogsaa anfører Sprog til deres Menings Stadfæstelse, som enten ere dunkle, og derfor bør forklares efter de tydelige, eller som slet ikke handler om Helvede, eller endelig er deres Mening ganske imod. — Hvilken Sandhed ogsaa har skinnet een af denne Menings store Forfægtere saa stærk i Øinene, at han offentlig Har tiltaget, at Gud for at forhindre al Misbrug, ikke har aabenbaret denne Lærdom tydelig i Skriften. Men saa maatte man da vel spørge disse Herrer: Hvem der da giver dem Frihed at bekiendtgjøre det, som de veed at Gud ikke vil have aabenbaret, og de dertil aldrig kan bevise? Men jeg er overbeviist om, at dette er kuns en usel Udflugt, thi da Skriften taler ikke allene nydelig med dem, men den taler endog ganske tydelig tvertimod dem; saa er det aabenbare, at deres Mening aldrig kan være Sandhed. Ligesaa daarlig en Udflugt er det ogsaa, som Forfatteren griber tilsidst til med at raabe paa Skriftens Beskrivelser over Helvede

44

selv, hvilke han ikke kan forstaae lige efter Ordene; thi alt dette er jo ikke Sagen. Helvede er et, og dens Varighed er andet. Og om der sidste siger Skriften udtrykkelig, at den skal være evig, og ikke ophøre, hvilket staaer fast, enten man da forstaaer Helvede selv om denne eller hiin Slags Pine. —

Dette anførte maa da være nok til at veilede Forfatteren, i Fald han, fem han nogle Stæder forestiller sig, er begierlig efter Sandheden, og jeg haaber, at enhver anden ogsaa deraf skal kunde indsee, at den Mening om Helvedes Ophør haver slet ingen fast Grund, men meget mere strider mod Skriftens klare Ord, og derfor ikke med nogen god Samvittighed eller sand Overbeviisning af Christne kan antages. — Hvo som derfor

endnu maatte Have nogen Tvivl i denne Henseende tilbage, den betænke: At den Lære om Helvedes Ophør er farlig, og til stor Forargelse i vores kiødelige og letsindige Tider, og at den vil engang føre et stort Vee over

sine Forfægtere, naar det findes,- at den er usandfærdig. — At denne Mening

er sikre Syndere behagelig, og dem en virkelig Trøst i deres Ugudelighed, følgelig baade Kirken og Staten skadelig, og at man allene af denne Grund Har største Aarsag at have den mistænkt, og forkaste den. — At den Mening om Helve-

45

des Evighed er uden al Fare, om den end skal feile; — og endelig, at Helvede lader sig ligesaa lidet ophæve, som forlænge, om man end disputerer derom saa længe Verden staaer; og naar dette overveies, saa vælger en fornuftig Mand at tale og troe med Skriften, og lader det være sin helligste Bekymring, at vogte sig selv og andre fra at erfare Helvede, kort eller længe, samt at overgive den store Gud Dommen, da vi er sikre, at han ikke vil gjøre nogen Syndere Uret, men dømme Verden med Retfærdighed, skjønt hans

Domme ere urandsagelige, og hans Veie usporlige; — og dog tør man saa frit og frek raisonnere om dem. —

46

II. Om Arvesynden Her finder vi vores Forfattere i et ganske nyt Optrin. Han foretager sig at undersøge den vigtige Lære om Arvesynden; han opkaster adskillige Spørsmåale, og besvarer dem. Nogle Stæder vil Forfatteren vel ligesom skiule sine Hensigter, men man behøver kuns liden eftertænkende Sammenligning for at see, at han ikke søger andet, end at svække den Lære om Arvesynden, ja aldeles at nægte den, hvilket ogsaa, saa grovt det end er, dog ikke er hans øvrige Principia ulligt, og gid han ikke allerede havde alt for mange lærde Brødre iblant os, som underholder og udbreder den Crypto-Socinianske og heel naturalistiske Religion, som sniger sig omkring i Mørket iblant os! Vist er det, at han i det mindste røber disse deres Sætninger, at tilintetgjøre Arvesynden, og forringe Guds Vrede og Retfærdig-

47

hed; det sidste har han viist Prøver paa i det fo regaaende Stykke, og det første seer man tydelig at være hans Øiemed i dette, hvor han opspinder alle slags Tvivl, og, som Han vel troer, fornuftige Indvendinger imod denne vigtige Lære.

Besynnderlig nok er det, at han i dette Stykke aldeles ikke befatter sig med Skriftens Udsigende, ret ligesom Skriften ikke synderlig talte om denne Materie, eller som det var kuns nogle faa og dunkle Stæder, som man kunde give en Mening eftersom man syntes rimeligst; — men heri maa Forfatteren forlade mig, at jeg ikke kan følge ham, helst da han dog nok endnu vil ansees for en Christen, og at antage Guds Ord, thi vidste jeg det forholdt sig anderledes, kunde det være nok at erklære Ham for en Hedning, og i øvrigt at lade ham have hans hedenske Tanker, saa længe han selv vilde, da var det ikke Umagen værd paa denne Maade at angribe ham. Men da Publikum endnu antager ham for en Christen, der troer Guds Ord, saa er Skriftens Udsigende i den berørte Lære om Arvesynden alt for mange og alt for tydelige, at man kan forbigaae dem med Stiltienhed. Men noget nær har Manden ikke seet sig i Stand til at binde an med Skriften i denne Materie, for ikke at gjøre sig selv til Skamme for alle fornuftige Folk og dem, som endnu bærer nogen Ærbødighed for

48

Guds Ord; thi hvorledes vil han dog kunde rime det med sin Mening, at Mennesket er ikke af Naturen fordærvet, naar Skriften siger, "at vi ere alle af Naturen Vredens Børn," — at vi undfanges og fødes i Synd, — "at vort Hiertes Tanker ere onde fra Ungdommen af," — at der er en i os boende Synd, som virker endog mod vores Villie. — "Hvorledes vil han kunde forklare de Sproge, som taler om Menneskene," som en syndig Ild, af Naturen blinde, døde, afvigede, allesammen Syndere, udygtige til at tænke noget Got af sig selv, "Kiød fødte af Kiød, og just NB. derfor uskikkede til Guds Rige?" — Sandelig! han har gjort saare viselig, at han ikke har givet sig af med slige tydelige Sprogs Fordreielse, da han vist havde indviklet sig i Irgange, fra hvilke han ikke uden med Skamme skulle kunde udreddet sig. Men skulle han da ogsaa vel være værdig at igiendrive, da han bærer saa liden Ærbødighed for Guds Ord, at han tvertimod dets klare Vidnesbyrd opkaster en Hob tvivlsomme Spørsmåale, for lige mod Skriften at besvare dem? Det christelige Publikum maa dømme. Imidlertid vil vi dog bese de Skingrunde, som hans Fornuft har skrabet sammen, for derpaa at bygge sine Indvendinger, med hvilke at gjøre Arvesyndens vigtige Lære fornuftstridig. Hart fremsætter da egentlig tvende Spørsmåale, han spørger:

49

"1) I hvad moralsk Tilstand er Mennesket af Naturen? i en god eller fordærvet?" og

"2) I Fald Mennesket er fordærvet, om Gud kan da med Rette tilregne ham de Synder, som han i denne Tilstand nødvendig maa begaae?"

Vi vil da følge ham:

Han besvarer det første Spørsmåal med en Mængde andre, men endelig løber det ud paa denne Slutning: "At Mennesket er ikke af Naturen ganske fordærvet, at Forstanden kiender de fornødne Sandheder, at Villien er i Stand til at følge dem, at alle Tilbøjelighederne ere i Grunden gode, at man uden høiere Bistand kan være dydig og blive salig," og kort at sige, det kan i denne fornøielige Mands Tanker aldrig være herligere med os af Naturen, end det er, ja var det anderledes, i sær med Tilbøjelighederne, ville han forsikre os, at det var til det menneskelige Kiøns største Skade. — De kiere Læsere

maa nok spørge, hvorpaa han grunder denne smukke Indbilding? Jo Beviserne ere disse:

Han sætter for det første forud, "at Villien ikke kan røres ved andet end det, som Forstan-

50

den viser den som Got eller Ont, ja at den er Forstanden saa aldeles underkastet, at den intet kan udvælge eller forskyde uden efter Forstan« dens Forestillinger." — Dette er Grundstytten, saa vidt jeg kan see, for hele Bygningen. Men da dette Foregivende strider ikke allene mod Skriften, (thi den tør jeg ikke vel bebyrde ham med), men endog mod hele Verdens og vel hans egen Erfarenhed, saa seer man vel, at den er grundfalsk og opdigtet, skiønt han dristig forsikrer, at alle veed det, ret ligesom det var en afgjort Sag, og vist er det, det skeer undertiden, at vore moralske Gierninger grunder sig paa Forstandens Dom og Overlæg, men allersnarest bliver Fornuften aldrig spurgt til Raads, og tusende gange tusende af Villiens Handlinger foretages uden Eftertanke, af blotte sandsilige Drifter og Begierligheder. — Man hører vel, at der raabes og skrives en Hob om saadan Forstandens Kommando over Villien, ret ligesom vi havde to Siæle, af hvilke den ene kommanderede den anden, eller ret ligesom Villien selv ikke var saavel en Kraft i Siælen, som Forstanden; thi hvad er de begge uden Siælen, som virker snart paa denne, og snart paa den anden Maade? Naar Siælen gjør sig Begreb, Forestillinger og Slutninger om Tingene, saa kalder vi det: Forstanden, og naar den derimod forlanger Tingene, saa er det Villien. Jeg kan i det

51

mindste ikke forestille mig det anderledes, men hvem siger nu, at Siælen alkiid bruger Forstanden først, førend den bruger Villien? Forfatteren og flere siger det, men faa kan troe det, thi det er mod Millioners egen daglige Erfarenhed, da vi faaer tusende gange Lyst til Tingene uden derom i Forveien at gjøre os mindste fornuftig Forestilling. Men jeg veed, hvad Forfatteren vil sige! "Ja I kan ikke mærke det," vil han sige, "Forestillingerne ere saa mørke og utydelige, saa man ikke engang kan observere dem;" men saa gad jeg nok vidst, hvoraf Forfatteren kan vide, at de just altid er der, siden Mennesket ikke engang selv kan mærke dem? og jeg gad nok ogsaa vidst, hvorledes slige mørke og utydelige Forestillinger kan virke faa heftige og utrolig mægtige Begierligheder, da tydelige Forestillinger mange gange ikke kan virke det allermindste? og han maa jo dog selv efter sine Principia tilstaae, at Villien da maa drives lidet eller meget, alt eftersom Forstandens Forestillinger ere tydelige eller utydelige, svage eller stærke til? thi det fører Sagens Natur med sig. Men jeg er overbeviist om, at den Udflugt med de Mørke og utydelige Forestillinger er et blot Hiernespind, og om det ikke i Grunden gjør Mennesket til en halv Maskine, saa tiener det dog ikke til andet, end at bilde os ind, at vi haver det vi ikke kan fornemme, og aldrig eier; thi det gaaer

52

sikkerlig meget seent til, naar Villien skal allene drives til noget ved Forstanden, da skal Forestillingerne sandelig være ret tydelige, og Bevæggrundene meget vigtige, og saa kan det endelig imellem lade sig gjøre, men ofte gaaer det endda Feil, hvilket endnu yderligere gjør Forfatterens Sætning til intet. — Langt fra, at Villien er Forstanden aldeles underkastet, det sker endog utallige Gange, at den ikke engang æstimerer den, men meget mere begierer det, som Forstanden ganske vel og tit og grundig har overbeviist den om at være syndigt, farligt, og den selv i øieblikket skadeligt. Er det Tegn til, at den staaer under dens Kommando? Intet mindre. Lad Fornuften kuns indsee, lad den vælge og beslutte, lad den tømre sin Bygning færdig, lægge Grunde paa Grunde, Forestillinger paa Forestillinger, hvad gielder det, at jeg dog skal vise tusende Exempler paa, at det er en Bygning uden Grund? Den kaa see got ud, og gjøre Parade til en Tid, men naar Begierlighedernes Vandløbe, og Sandsernes Stormvinde støder paa den, da falder ofte hele Bygningen i Grunden, og Fornuften selv forundrer sig, sukkende over sit Arbeides Ruin. — Saa lidet er sandelig Villien hos Menneskene underkastet Forstanden, hvilket Forfatteren selv saa: gar et andet Sted (Side 35.) tilstaaer, da han siger, "at Begierlighederne berøver os den liden Førstand,

53

som vi eier;" — skal Villien derfor kaldes Forstandens Tiener, saa er den vist alleroftest en ulydig og trodsig Tiener, som intet mindre end holder sig Forstandens Forestillinger efterrettelige, og dog er Manden paastaaende, at Villien er Forstanden aldeles underkastet. Og dernæst

Forsikrer han, "at al Menneskets Fordærvelse ligger i Forstanden;" thi at der er Fordærvelse ved Mennesket, det tør han dog ikke nægte, men han mener, at den er ikke arvelig, den er ikke medfødt eller naturlig, — ikke naturlig, og dogj Forstanden, hvordan gaaer det til? Forfatteren forsikrer, "at vor Forstand er svag, den

kiender ikke altid Sandhederne fra Vildfarelserne, den viser os dem ikke altid med den fornødne Liv og Styrke;" men Hvorfor ikke dette? fordi den er svag; men hvorfor har den da denne Svaghed? den har den af sig selv, den er nu ikke anderledes, mener han. Man seer altsaa, at han tænker, at Gud ikke har skabt den stærkere, thi han vil jo ikke troe, at vi har arvet nogen Fordærvelse af Adam. Følgelig er den omtalte Forstandens Svaghed os medskabt, som den findes ogsaa hos Børnene i høieste Grad fra Fødselen af. Altsaa er den i Forfatterens Tanker en Følge af vor Natur, af vor Skabning, af vor Sandfelighed, (som Sproget ellers lyder). Men saa maa jeg

54

nok spørge, hvem der har Skyld i denne vores Narurs Svaghed? uden Tvivl den Gud, som ikke gjorde os stærkere, og nu er Svagheden Skyld i Synden, og hvem da første Aarsag til denne? Jeg skammer mig ved at sige det, men Gud faaer virkelig ved en rigtig Følge Skyld for al Menneskets Fordærvelse. i Fald vores medskabte Svaghed er den første oprindelige Aarsag til vor Fordærvelse, og andet end dette kan man umuelig faae ud af Forfatterens Forestilling; thi han siger først, at vor Forstand er svag, og forsikrer derhos siden, at Opdragelse og Sædvane forener sig med Begierlighederne, for at berøve vs denne liden Eiendom, nemlig den medskabte svage Forstand; men hvilken afskyelig Lære, som tilsidst gjør Gud til Aarsag i Synden.

Dog det er sandt! jeg har læst hos en anden Lærere af denne nye Troe, "at de meener Gud ikke kunde skabe Mennesker, det er saadanne sandselige

Skabninger, som vi er, med saadanne emfindtlige, ømme og vel skikkede Legemer, som

kunde have anden Natur, end den vi har, eller

en fuldkomnere Forstand end vores." — Men dette er saa daarligt, at det behøver ikke at igiendrive, thi man beholder jo samme Legeme, endog naar Forstanden er meget stærkere end i Begyndelsen. Og hvormed vil man da bevise, at Gud

55

ikke lige saavel kunde gjort Forstanden stærkere strax? thi at han vil have den stærkere, det viser tydelig Aabenbaringen, og altsaa seer man, at det feiler Gud hverken paa Villie eller Magt, eller Sagen paa Muelighed, og følgelig er det en løgnagtig Digt, at det ikke er skeet. — Dog heri synes denne vor Forfattere at være af en anden Mening. Han nægter just ikke Sagens Muelig« Hed (Side 45), men han synes at ville bilde Folk ind, at naar Menneskene fik en fuldkomnere Forstand, saa tabte de deres frie Villie, og kunde intet begiere uden det Gode, og derfor ikke kunde tilkomme dem nogen Belønning; men han skal have Tak; det er ikke sagt, at de stulle være saa fuldkomne, at de ikke kunde synde, Mennesket kan nok Have en stærk Forstand, og dog være Menneske og vise Lydighed, saa den svage Forstand hører sandelig ikke til Menneskets Natur, og de gode Herrer maa derfor see til, hvorledes de kan redde Guds Ære, som de paastaaer, at have givet ham den, da de dog antager den til Aarsag i al Fordærvelsen; — men just dette søger vores Mand at redde sig fra. Thi

Han forsikrer strax efter, "at de Sandheder, som skal drive os til det Gode, ligger faa tydeligen for Dagen i Skabningen, at den svageste menneskelige Forstand neppe kan miskiende dem,"

56

og dette skal da nok igien frikiende Gud, som har givet ham den, svage Forstand; men denne Frikiendelse falder igien bort af sig selv, naar man betænker, at hvad Forfatteren her siger er ganske usandfærdigt, tvertimod baade Skriften og hele Verdens Erfarenhed i mange tusende Aar, thi man mærke: Forfatteren forstaaer ved de Sandheder, som skal drive os til det Gode, "alle de Sandheder, som vi behøve til at kiende Gud og hans Viillie, være dydige og blive salige." Meningen af Mandens Foregivende bliver da denne, at Menneskene kan ved deres egen naturlige Forstand, af sig selv, formedelst Skabningens Betragtning, lære at kiende, elske og ære Gud paa den Maade, som det til Menneskenes Salighed behøves. — Men hvor tydelig strider ikke sligt

et naturalistisk Foregivende mod Skriften, som forsikrer, "at Menneskets Kiøds Sands er Fiendskab mod Gud," — at det naturlige Menneske, end ikke den Viiseste, fatter de Ting, som hører Guds Aand til, thi de ere ham en Daarlighed, og kan ikke kiende dem; — "ja at ingen kan blive salig uden ved Jesum, og ingen kiende ham uden ved den hellig Aand." — Men ikke allene dette:

Forfatterens Foregivende strider ogsaa mod en lang Erfarenhed i Verden af nogle Aarhundrede tillige, thi da Hedningene ikke havde andet, end deres naturlige Forstand, hvad blev de ikke da for Daa-

57

rer? og hvor lidet kiendte de da af Guds Billie, endog de Klogeste af dem?

Hvem vil ellers nægte, at den menneskelige Forstand jo kan kiende mange og vigtige Sandheder ved Skabningen, egen Eftertanke og Erfarenhed; men Spørsmaal, om den derfor kan kende alle de til Salighed fornødne Sandheder? og atter et andet og ligesaa vigtigt Spørsmaal, om den menneskelige Forstand nogen Tid eller nogen Sted har kiendt alle de Sandheder, som den kunde have kiendt? Ingen af Spørsmaalene kan med nogen Grund bejaes. Ikke det første, thi et er det, hvad den menneskelige Forstand maa samtykke, og kan finde Grund i, naar det først er blevet den bekiendt, og et andet, hvad den af sig selv kan udfinde, samt med en tilfredsstillende Vished gjøre beviislig og antagelig for sig selv og andre. Disse to Ting vil nogle vore Tidens Lærde gjøre til et, men her er en himmelhøi Forskiel for, det er jo langt fra ikke et, selv at opfinde en Kunst, og saa at see og lære den af andre, og da at finde den rigtig og rimelig. — Man har nu, efterat Guds Ord har aabenbaret os hans Villie, lettelig kundet gjøre sig fornuftige Begreb om saadan Guds Villies Grund og Hensigter, man har let kundet bringe dem ind i et Systema af en naturlig Theologie, og uddraget Følger af visse Grundsætninger.

58

Alt dette praler mange lærde Taaber nu med, ret ligesom det kunde være Fornuftens eget Foster, da dog en sig selv overladt Fornuft aldrig ville faldet paa det meste, og aldrig kunde fastsat det øvrige til sin egen, mindre til andres Tilfredsstillelse.

Men lad os antage, at Menneskene ved en lykkelig Brug af Fornuften havde kundet baade opfinde og udvikle alle de Sandheder, som NB. i en rigtig Forstand hører til den naturlige Religion, — er det derfor sagt, at den naturlige Religion var nok til at gjøre dem dydige til Salighed? Skriften siger tydelig nei! "at der er ikke

nogen Salighed for Menneskene at faae uden i Jesu og i hans Navn," hvilket sidste maa i

det mindste sige saa meget, som: "For Jesu skyld og ved ham," og følgelig kan intet Menneske faae Salighed ved sin egen naturlige Dyd, eller, som Sproget ellers lyder, ved sin egen fornuftige Naturens rette Brug. Ja Fornuften kan selv i visse Maader kiende sin egen naturlige Religions Ufuldkommenhed, som ogsaa de viiseste Hedninger har beklaget baade deres Uvished og Uvidenhed, thi 1) er der saa meget, som udgives for Fornuft og Religion, at faa Mennesker er i Stand til at sige, hvad der er det rette iblant saa mange stridige Meninger, 2) saa seer Menneskene

59

sig heller ikke i Stand til altid at følge Fornuftens beste Forestillinger, og endelig 3) finder de ingen tilstrækkelig Samvittigheds Roe ved disse Lærdomme. Det sidste vil denne Forfatter gerne bilde os ind, naar han siger, "at Hedningene have ikke kiendt og kiende ikke en Forløseres Nødvendighed, men have anseet Gud, som en Fader, der er altid villig at tilgive sine Børn." — Men dette er sagt uden al Beviis, ja tvertimod Hedningenes egne Vidnesbyrd og Gierninger; thi hvad skulle bevæge Hedningene til saa møisommeligt at forsone sig med Gud ved Ofringer, Bønner, Toelser, Salvelser, ja med tusende Slags legemlige Pnnsler og Døden selv, i Fald de ikke følte en stærk Overbeviisning om Guds retfærdige Vrede mod Synden i deres Inderste? og i Fald de troede, at den var tilfredsstillelig uden sliig Forsoning. — Aldrig vil Forfatteren kunde nægte Hedningenes Foretagende igiennem alle Aarhundrede? men hvorledes tør han da nægte Hedningene Kundskab om en Forløseres Nødvendighed? — Sandelig! mange tusende Hedninger vil opstaae paa hiin store Dag, og fordømme vore Tidens naturalistiske Christne ogsaa i den Henseende. — —

Saa lidet, som det da er giørligt, at den menneskelige Forstand af sig selv kan indsee alle til

60

Salighed fornødne Sandheder, saa vist er det tillige, at Menneskene ikke engang nogen Tid eller Sted har indseet alt det, som de kunde indseet, og følgelig kan den menneskelige Forstand overmaade let miskiende disse Sandheder, skjønt Forfatteren vil indbilde os, at det er neppe mueligt; men mange Aarhundredes almindelige Erfarenhed taler tilstrækkelig imod ham, og den hele hedenske Verdens bedrøvede Tilstand viser os, at saare faa Mennesker har ved deres egen naturlige Forstand bragt det saa vidt i det sande, at man kunde kalde deres Religion rimelig. Den store Hob har til alle Tider ubekymret og i Blinde fulgt deres Forfædres Overtroe, andre har bekymret sig nok om Gudsdyrkelsen, men derved kuns forøget Overtroen endnu mere, og fordybet sig i latterlige og diævelske Ceremonier, ikke en liden Flok har speculeret paa Gud og Mennesket, Synden og Guds Villie, Verden og Evigheden; men hvor urimelige, hvor daarlige, ja Gudsbespottelige var ikke de fleste af disses elændige Fornuftfostere? faa, ja saare faa, af de hedenske Viise prædikede en Religion, som var rimelig, men hvor er den af dem, som man ikke af egne Skrifter kan overbevise om Grundvildfarelser? Hvor er den, som har viist Menneskene en grundig, sammenhængende og rigtig Vei til den Lyksalighed, som de meget vel saae at Menneskene fattedes, og derfor saa meget raabte paa; ja hvor

61

er en eneste, som har prædiket Dyden uden Laster, og selv fulgt sine Lærdomme uden billige Mistanker af Hemmelige og aabenbare Synder og syndige Hensigter? viis os en eneste; — og lad end een eller anden have indseet adskillige Sandheder, er det derfor afgjort, at de har indseet dem ved deres egen naturlige Forstand? var ikke Aabenbaringens Lys allerede fra først af i Verden? kunde ikke en gammel Sagn af Fædrene lære en Eftertænkende iblandt dem meget? kunde Aabenbaringens Lys ikke ogsaa let med nogle Straaler naae til de hedenske Viise? lærte de ikke meget af andre? reiste de ikke hen i langt fraliggende Lande, for at lære? kom de ikke ogsaa til Ægypten og Kanaans Grændser, Hvor der var Jøder nok, som havde Aabenbaringen? blev ikke disse ogsaa ofte adspredte, og førte Guds Ord omkring med sig? Men kiere! hvormed vil man da kunde bevise, at det er allene den menneskelige Forstands egne Fostere, alt hvad de hedenske Viise have indseet i Religionen? og maa man ikke med al Rette slutte sig til, at deres Indsigter ville endnu have været slettere og urimeligere, i Fald Aabenbaringen slet ikke havde været i Verden? Sandelig! man skulle aldrig troet, at den Menneskelige Forstand var saa grundfordærvet, i Fald Hedningenes Exempler ikke saa tydelig ved nogle tusende Aars Erfarenhed havde beviist det. Men hvormed kan vor Forfattere med sine Lige da

62

gotgiøre, at de til Salighed fornødne Sandheder ligger saa aabenbare for Dagen, at neppe den svageste menneskelige Forstand skal kunde miskiende dem? Her er jo ikke et Menneske os bekiendt af Verdens mange Aarhundrede, som man kan sikker fremvise, at have kiendt af sig selv disse Sandheder? og her er derimod Flokke af Exempler, at de viiseste Mennesker selv ikke have fundet dem, da de dog møjsommelig have ledt efter dem. Dette er vist et uomstødeligt Beviis, at der let kan gaaes Feil af dem, hvorføre Gud ogsaa har sendt dem Aabenbaringen, som ellers var ufornøden. — Forfatteren maa derfor snoe sig, hvorledes han vil, han kan efter sine Principia aldrig faae Gud frikiendt fra Syndens og Vildfarelsernes første Aarsag, saa længe han paastaaer, at al Menneskets sædelige Fordærvelse hidrører fra hans Forstands naturlige og medskabte Svaghed, helst da Gud tillige, efter hans Sætninger, har sat Mennesket i en Tilstand, hvor han forud saae, at mange Omstændigheder ville forøge denne Svaghed.— Da nu slig Tanke om Gud er bespottelig, og tvertimod den sunde Fornuft, saa seer man allerede, at Forfatterens Foregivende: Forstandens Svaghed er ene Aarsag i Synden, er aldeles urigtig.

Men den er endogsaa i Henseende Sagens Natur og Erfarenhed urimelig, thi det kan med

63

Millioner Exempler bevises, at Menneskets Forstand kan være meget vel oplyst om Sandhederne, og Mennesker dog ikke følge dem. Man kan være klog og dog ugudelig, kan indsee Dydens Grund og Nytte, og dog leve og døe i Udyder, hvilket de fleste hedenske Viise selv med deres Exempler have stadfæstet, og mange Lærde iblandt os endnu stadfæste. — Men hvor kunde dette skee, i Fald det allene kom an paa Forstandens Indsigter? og i Fald dennes Svaghed var den oprindelige Aarsag til det Onde? Nei! nei! her er andet Onde i Mennesket af Naturen, end mørke og utydelige Forestillinger, ja her er endogsaa andet Onde i Forstanden selv. — Her er en kiendelig og aldeles unægtelig Klogskab i det Syndige, Verslige og Jordiske, frem for i det Aandelige, Vigtigere og Evige. Og besynderlig er det, at Forfatteren maa selv saa got som tilstaae dette, da han siger: "At de sandselige Forestillinger har mere Magt over os end de aandelige." — Og hvor kan han andet end tilstaae det, da hele Verdens Erfarenhed stadfæster det, og Hedningene selv vare kloge og Viise i verslige Konster og Videnskaber, da de vare de største Taaber i det Aandelige, skjønt de spekulerede nok paa begge Delene; men naar nu Forfatteren ikke allene tilstaaer en Forstandens Svaghed, men endogsaa en Færdighed i denne, at drive os mere til det Sandstlige end til det Aandelige:

64

saa tilstaaer han jo herved selv en virkelig Fordærvelse og Daarlighed i Mennesket, thi hvad daarlignere end at foredrage et mindre Gode et større? Men Forfatteren vil atter bilde os ind, at dette kommer af sine naturlige Aarfager, "af en Mængde enkelte Forestillinger," siger han (Side 38.) som en sandselig Forestilling virker paa os med frem for de Aandelige." Men hvoraf kommer da denne Forskiel? af eders Skabning, siger han, af eders sandselige Naturs Beskaffenhed. Men hvem gav os da denne Natur? det gjorde jo den Allerhøieste. Følgelig er jo den Allerhøieste, efter dette nye Lærebegreb, den første og egentlige Aarsag til, at det Sandselige og Kiødelige har mere Magt over os, end det Aandelige og Evige. — Hvilken ugudelig Sætning! og den følger dog uden al Modsigelse af Forfatterens Grunde; — men ikke nok med dette, det er ikke allene Forstanden, som er svag, og svagere i det Aandelige end i det Naturlige og Kiødelige, men hele Mennesket er kiendelig indvortes fordærvet. Villien er selv ligesaa tilbøielig til det Onde, endog naar Mennesket kiender det som Ont, som den er træg til det Gode, naar man endog selv antager det som Got.— Hukommelsen er selv færdigere til at glemme det Gode, end til at erindre det, og færdigere til at erindre det Onde, end glemme det. — Indbildningskraften er dygtig og villig til de onde, og

65

derimod uskikket og træg til de gode Forestillinger. — Legemet selv er beqvem til at tiene en syndig, og

derimod ubeqvem til at tiene en hellig Siæl. — Alt dette er unægtelige Sandheder, Sandheder, som grunder sig paa Millioners lange og ofte igientagne Erfarenhed, og dog gaaer Forfatteren alt dette stiltiende forbie, for at bilde os ind, at Mennestets Fordærvelse har sin første og eneste Oprindelse i Forstandens medskabte Svagheit. Hvilken Urimelighed! men vi maa følge ham videre:

Han forsikrer os, "at alle menneskelige Tilbøieligheder ere i Grunden gode, og at de kuns blive onde ved de udvortes Omstændigheder af Opdragelse onde Exempler, o. s. v. ja at de i denne onde Tilstand selv ere mere til Nytte end til Skade for det menneskelige Kiøn;" og deraf slutter han, at Arvesynden er intet, og at Mennesket er ikke naturligt fordærvt. — Sandelig! et forunderligt Beviis! for hvilket han har gjort sig megen forgieves Umage, da han vidtløftig beviser, at Egenkierlighed, Arbeidsomhed, Drift til Kiønnet, Begierlighed efter Eiendom og Ære, ja at Vrede og Misundelse selv ikke ere onde, naar de bruges i deres rette Orden. Han gjør til den Ende en Hob Beskrivelser og Indskrænkninger, som i sær ved de Laster, Vrede, Gierighed og Misundelse falder tydelig i det fattige og urigtige; —

66

men lad ham beholde den Fornøielse paa slig Maade at forsvare Lasterne, lad ham have Ret i dette, at der er en uskyldig Egenkierlighed, en med Menneskets Natur overeensstemmende Arbeidsomhed, en usyndig Drift til Kiønnet, en ulastelig Begierlighed efter det Nyttige og Ærefulde, ja endog en lovlig Vrede, og det, som dog neppe kan forklares, en ikke ond slags Misundelse. Nu lad alt dette tilstaaes, men er der derfor intet Ont i de menneskelige Tilbøieligheder, og ingen Arvesynd? hvilken Slutning! Alt dette beviser jo intet mere, end at Tilbøielighederne i deres første Oprindelse have været gode; men ere de det derfor endnu? Det beviser, at de i en vis Orden og under visse Vilkaar kan endnu være gode; men ere de det derfor uden for denne Orden og uden disse Vilkaar? Intet mindre. Forfatteren maa jo selv tilstaae, at Tilbøielighederne i Menneskenes nærværende Tilstand ere syndige, og Aarsag til Ont; men hvor ere de blevne det? de vare ordentlige, hvorledes ere de blevne uordentlige? Forfatteren svarer ved Opdragelsen ved forargelige Exempler; men hvorfra kom da Uordenen første gang, da der endnu ikke var nogen onde Exempler, som kunde forføre de øvrige, da alting gjorde deres Pligter, da alting var ordentlig? Her staaer vi. Nu faaer vi vist nok gaae tilbage til den gamle Troe, at Mennesket ved et stort Fald første gang er blevet syndigt,

67

thi det er soleklart, at Exemplerne og Opdragelsen kan ikke være den første og eneste Aarsag. Og dette stemmer ogsaa overeens med den daglige Erfarenhed, thi vi finder Børnene allerede onde, førend Exempler eller Vane kan virke noget paa dem, førend de endnu kan gjøre sig fornuftige Forestillinger. — Vi finder Her et Barn arrigt og

egensindigt, som aldrig endnu har seet nogen saaledes at være det.— Vi finder et Barn flittigt i det Onde, og trægt til det Gode, da det dog har de beste Flittigheds Exempler om sig. — Vi

finder Børn vredagtige og hevngierige, førend de enten har hørt nogen skiendes, eller seet nogen hevne sig. Kort: vi finder Børn af den beste Opdragelse baade at opfinde og udøve Ondskaber, som de umuelig kan have seet eller hørt af andre, det de ogsaa selv tilstaae; og hvor kan man da give Exemplerne og Opdragelsen al Skylden for det Onde? Nei meget mere! Exemplerne selv ere et klart Beviis paa Menneskets naturlige Fordærvelse; thi kan .de onde Exempler virke saa meget, saa maatte de gode jo ogsaa virke lige saa meget, i Fald Mennesket i sig selv var got, eller i det mindste ligegyldigt mod begge Delene? men nu seer man just det modsatte, man seer, at Børn, som langt fra ikke har saa mange onde, som gode Exempler, de følger dog med en utrolig Hast og Heftighed, og det for første gang, hine frem for disse. Og

68

er dette ikke det allertydeligste Beviis, at her findes en naturlig Drift i Mennesket til det Onde frem for til det Gode, hvilket just er Aarfag til Tilbøielighedernes nærværende Fordærvelse? og følgelig ere de nu aldrig fuldkommen uskyldige, i hvor meget Got Forfatteren end kan vise os, at de gjør det Menneskelige Kiøn.

Thi ogsaa dette er et af hans underlige Beviser for deres Uskyldighed; men som alle de øvrige der beviser slet intet, thi hvem nægter, at Guds Viisdom jo kan føre meget Got udaf det Onde? men er det Onde derfor ikke ont? hvem nægter, at de onde menneskelige Tilbøieligheder jo tilfældig Viis kan være Anledning til noget Got, men derfor ere de jo virkelig onde? thi kan man dermed forsvare dem, saa kan man ogsaa forsvare de største Misgierninger, da man meget let kan vise noget Got, som ved en Hendelse har flydt af dem. Men meener man, at Gud behøver det Onde, for at frembringe det Gode, og gjøre os lyksalige, saa tager man storligen Feil, og taler tvertimod det naturlige Begreb om Gud, og tvertimod Skriften, som siger, "at Gud har ikke den Ugudelige behov, men meget mere hader og vil straffe ham." Forfatteren har altsaa ingen Gode af, at han raaber paa det Gode, som de syndige Tilbøieligheder udvirker, og lige saa lidet af at paastaae, at de

69

menneskelige Tilbøieligheder ikke uden Skade kunde udryddes af Veien; thi alt dette er der ingen nægter, Sagen er kuns, hvorledes Tilbøielighederne for første gang ere blevne onde og syndige, saaledes som vi nu finder dem, og saa længe Forfatteren med hans Forgiengere og Tilhængere ikke dertil kan vise os nogen rimelig og i Almindelighed tilstrækkelig Aarsag, saa bliver vi ved Skriften, som siger, at det har sin første Oprindelse af det første Par Mennesker paa Jorden, som syndede ved en ond Aands Forførelse og deres Frivillies Misbrug, at de selv derved bleve fordærvede, og have siden avlet og opdraget ligesaa fordærvede Børn i deres Billede.

Dette er Skriftens Fortælling om det Ondes Oprindelse, som man ellers traver omkring i Mørket, for at finde, snart i en ond Gud, snart i noget ligesaa urimeligt, og endelig i vore Dage i Menneskets medskabte Sandselighed, eller fornuftige Naturs Svaghed, men man udvælge hvilken Oprindelse man vil, saa løber, det vist ud paa Urimegheder og Modsigelser, og endelig paa Gudsbespottelser og Skriftens Fordreielser.

Derimod har Arvesynden i Følge af Syndefaldet aldeles ikke noget fornuftstridigt og urimeligt i sig; thi at Forfatteren kalder: Faldet,

70

"de første Menneskers barnagtige Forhold," det kommer ikke af andet, end hans egen barnagtige Tanker om Sagen, da Sagen ellers efter Skriften er ganske rimelig og begribelig, og altid tilstrækkelig til at være det Ondes oprindelige Aarsag.

Thi det er jo aldeles ikke urimeligt, at Gud har skabt Menneskene i en fuldkomnere Tilstand, end den vi nu ere i, i det mindste siger den sunde Fornuft, at han maa have skabt dem uden Synd og syndige Tilbøjeligheder, og nu antager jo Forfatteren selv (Side 44), at Guds Aands Naadevirkninger ere baade muelige og nyttige til at drive Mennesket til det Gode, til at oplyse og bevæge ham. Og da disse, Naadevirkninger har deres Grader, er der da noget urimeligt i det, at de fandtes i en høi Grad hos det første Par Mennesker, og tillige med Uskyldigheden udgjorde Guds Billede, gav dem en oplyst Forstand, en hellig Villie, ordentlige Begierligheder. — Er der

mindste anstødeligt i dette, at Mennesket mistede disse høie Naadevirkninger, eller denne høie Grad af Guds Bistand, da de syndede? Aldeles ikke. Enhver veed jo, at Mennesker med Frivillie kan synde; og da hiin høie Bistand var en Naade, saa havde Gud jo Ret til at borttage den, da Menneskene ikke ville lyde den. Og naar nu Gud borttog den, er det da at undre, at her skede en stor Forandring med Mennesket, at Siælen blev

71

formørket, træg og Udygtig til det Gode? Nei! det Maatte meget mere naturligt Viis følge af sig selv, naar Mennesket syndede. Han syndede engang først, saa kunde han jo ogsaa synde oftere, thi det blev hver gang lettere, og Guds Billede, den beste Modstand, var borte? ved at synde oftere, blev det en Vane; og nu veed jo enhver, hvor meget Vanen kan udrette, og hvor megen Magt den har over Mennesket. Kiere! er det da saa utroligt, at en Synd hos vore første Forældre har været Moder til mange flere? er det ikke meget mere ganske begribeligt, at deres Siæle ved en Synd første gang er satte i uordentlige Bevægelser, og at disse siden ved mindste Anledning ere komne igien. Og her har vi da allerede de første Menneskers Siæle tilbøjelige til det Onde. Naar nu Siælen først var fordærvet, hvor let strakte sig da denne ikke til Legemet, da disse staaer i den nøieste Forening? hvor let har ikke Siælens Begierligheder og Affekter sat deres Blod i uordentlige Bevægelser, Bevægelser mod Legemets Natur og Bygnings Hensigt. Disse Bevægelser ofte igientagne, gjorde en ond Vane, og Vanen en stærk Tilbøielighed; og altsaa har vi de første Mennesker rigtig nok fordærvede paa Siæl og Legeme, ved en Synds Begyndelse, og det uden at antage nogen Urimeghed.

—

72

Men nu, hvorledes de første Menneskers syndige Fordærvelse kan forplantes paa de øvrige Menneskee, — er dette saa utroligt? Aldeles ikke. Fordærvelsen bestaaer i Udygtighed til det Gode, og Tilbøielighed til det Onde; det første falder af sig selv. Saa længe Guds Billede var tabt og blev tabt, saa længe var her ingen ret Dygtighed at vente, og den liden Dygtighed, som er Mennesket naturligt, og en Følge af hans Skabning, den overveies let af det Onde, og noget er her endnu tilbage, — men nu de onde Tilbøieligheder, seer vi da ikke daglige Exempler paa, at Børnene arver Sygdomme af Forældre? finder vi ikke utallige Beviser paa, at ikke allene Børnenes Legemer ligner Forældrenes, men endog at deres Siæle ligner dem? at de har Forældrenes Tilbøieligheder, Forældrenes Sindelav, endog naar de opdrages af andre end Forældrene? Ingen Fornuftig kan nægte, at dette jo skeer, endskiønt vi just ikke kan sige, hvorledes det gaer til, men det er lige meget. Nok at vi veed uimodsigeligt, at det skeer, og andet er Det jo i Grunden ikke, som Skriften siger, at der skeer i den høieste Grad med Arvesynden, naar den siger, at vore Forfædres syndige Sindelav og Tilbøieligheder forplantes ved Undfangelsen og Fødselen paa os, og at Evnerne til alt dette ligger fra vores første Øieblik i os. Men hvor tør vi da kalde det fornuftstri-

73

dig, som den daglige Erfarenhed viser os Exempler nok paa? og er det ikke fornuftstridigt, hvem giver os da den frekke Frihed at nægte, forbigaae, eller fordreie Skriftens tydelige Udsigende, for selv at opdigte en Aarsag til det Onde, som kan overensstemme med vores øvrige selvgiorte Sætninger? Dog just dette, at det er fornuftstridigt og urimeligt, dette er det, som vor Forfattere ved sit andet Spørsmaal sigter til, men aldrig skal han kunde bevise det.

Han spørger: "I Fald Mennesket er ganske fordærvet, om Gud da med Rette kan tilregne ham denne Tilstand, og det Onde, som han i samme nødvendig maa begaae?" — Det lader, som Forfatteren selv har tvivlet om, at hans forrige Sætninger skulde kunde holde Stik, at bevise Menneskets naturlige gode Tilstand, og derfor opkaster han dette Spørsmaal, for i det mindste at gjøre det modsatte urimeligt. Men i dette Spørsmaal forraader Manden for det første en Uoprigtighed, som røber liden Sandheds Kierlighed; thi han sætter et Fald, som aldrig er, eller har været til. Han siger: "I Fald Mennesket er ganske fordærvet," og naar man videre skal høre hans Forklaring over denne ganske Fordærvelses Beskaffenhed, saa siger han, at det er saadan medfødt Fordærvelse, som han da har beskrevet den;

74

men denne Beskrivelse er langt anderledes, end som Skriften og Sandhed medfører, da han har forestillet Menneskene, "som Skabninger, der har fra Livets første Øieblik en uimodstaaelig Drift til alt Ont, og ikke heller har faaet noget Middel til at udfrie sig af dette Onde," men begge Dele ere lige usandfærdige. Og hvo seer ikke Heraf Maadens uredelige Haandgreb, som forraader et slet Hierte og en slet Sag. Han vil søge at gjøre den Lære om Arvesynden og dens Tilregnelse urimelig. Da dette nu ikke kan skee, saa længe Arvesynden tages i sin rigtige og bibelske Forstand, saa paadigter han den selv en Forstand, paa det at den kan blive det. Thi naar har dog Skriften beskrevet os Menneskets naturlige Fordærvelse, fom en uimodstaaelig Drift til det Onde? —

Den beskriver den vel, som en stor og mægtig Drift, men aldrig som en uimodstaaelig, meget mere: Den befaler de faldne Mennesker at modstaae det Onde, at skye og efterlade det Onde. Den befaler de naturlige Hedninger selv, at de ikke skal opholde Sandheden i Uretfærdighed, eller tiene deres syndige Lyster, og gjøre syndige Gierninger; ja forsikrer, at de ere uden Undskyldning om de gjøre det. Er sligt Tegn til at Skriften skulde ansee Arvesynden uimodstaaelig? Er det ikke en aabenbare falsk Beskyldning, og ikke mindre falsk er den anden, at Mennesket ikke har

75

faaet noget Middel, hvormed at udfrie sig af dette Onde, sin naturlige Fordærvelse; thi er her ikke Jesus og hans almindelige Forsoning? Er her ikke Guds Aand og almindelig virkende Naade? Er her ikke de tilbageblevne naturlige Kræfter? Er her ikke Ordet og Sakramenterne Midler for alle og enhver? Midler baade til Forsoning og Renselse, baade til Forladelse for de forbigangne, og Kraft mod de forestaaende Synder? Alt dette er jo efter Skriften unægteligt, og dog tør Manden sige, at her er ingen Midler til Menneskers Redning. Men deri modsiger han sig endogsaa selv, thi kort før har han forsikret, at Mennesket endog kan redde sig selv, selv være dydig, og selv gjøre sig derved salig. Skiønt den første Sætning er ligesaa falsk, som den sidste, thi Mennesket kan ikke redde sig selv, hans egen Forstand og Samvittighed er ikke tilstrækkelig til hans fulde Redning, men Guds forbarmende Naade ved Forløseren, som vil tilgive ham Synden. Guds Aand og Kraft, som vil opvække og drive det af Naturen døde og forvendte Hierte, og give ham af den Naade til Syndens Modstand, som han behøver. Disse ere Midlerne, som Menneskene have faaet, og faaer endnu daglig, saa mange i alle Verdens Kroge, som vil tage imod dem.

76

Altsaa bliver det opgivne Spørsmaal langt anderledes, naar det skal passe sig paa de fordærvede Mennesker. Det maa da hede saaledes:

"I Fald Mennesket haver af Naturen en stærk Drift til det Onde, og Udygtighed til det Gode, men derhos har dog faaet Midler nok til sin Redning, naar Mennesket kuns selv vil tage imod dem; om Gud da med Rette kan tilregne Mennesket de Synder, som han i Følge med denne sin medfødte Fordærvelse begaaer?" — Dette er egentlig det sig paa Skriftens Lære om Arvesynden passende Spørsmaal, og herpaa tager jeg stet ikke i Betragtning saavel efter Skriften som Fornuften at svare: Ja! Gud har den fuldkomneste Ret til slig Tilregnelse, og jeg vil bevise det. — Men jeg maa først gjøre Forskiel paa det Onde, som er en Følge af Arvesynden, og saaledes skille det ad, som man gierne med denne Forfattere rører sammen, for siden at fiske i rørte Vande. Thi et Onde er Arvesynden i sig selv, samt det syndige, som nu imod vores Villie, og uden at vi kan hindre det, frembryder af Arvesyndens Fordærvelse, og atter er det et andet Onde, som vel oprinder af Arvesynden, men dog ved de tilbageblevne naturlige Kræfter og Guds medvirkende Naade kunde imodstaaes. —

77

Begge disse Slags tilregnes os, og begge uden al Uretfærdighed.

Om det sidste slags Synder er det mindst Spørsmaalet, thi det er soleklart, og jeg veed ingen Fornuftig at have nægtet det, at Gud jo med al Rette tilregner Mennesket de Synder, som han gjør, da Han kunde lade være at gjøre dem, og kunde faae Kraft nok til at imodstaae dem; thi her bliver Mennesket selv ene skyldig i Synden,- uagtet sin Naturs Fordærvelse. — Da dette nu beviser sig selv, og herunder indbefattes de allerfleste Synder, og det allermeeste af det Onde, som følger af Arvesynden i alle Menneskenes gjørlige Tanker, Ord og Gierninger; saa falder den største Deel af Spørsmaalet allerede bort af sig selv, og forkrænker aldeles ikke den Lære om Arvesynden; thi for Exempel en Konge befaler en halt og fattig Mand, at jage en stor Fiende af Landet, men denne gjør det ikke, endskiønt Kongen baade tilbyder ham Folk og Penge, og giver ham en Vogn at kiøre paa, men han vil lige saa lidet tage mod det, som Kongen vil give ham, som bruge sine egne faa Kræfter til Fiendens Udjagelse. Jeg spørger: Gjør Kongen da Uret, om han straffer denne ulydige Undersaat? Aldeles ikke.

78

Han har fortient det. Enhver kan let giere Henegnelsen paa det faldne Menneske, thi aldrig skulle jeg troe, at Forfatteren vil nægte, at Gud jo har givet Menneskene den fornødne Kraft til de gjørlige Synders Modstand? Han maatte ellers tale mod sig selv, saavel som mod Skriften, der siger det, og mange Millioner Mennesker, som har erfaret det, og viist det i deres Levnet, skiønt i ulige Grader, faa dog altid i Forhold til deres egen Troskab i at bruge den naturlige, samt modtage og anvende den guddommelige Naades Kraft, fom Gud dertil har vildet givet dem, og tilbyder endog dem, som ikke vil modtage dem; og derfor siger Skriften om de, som fordømmes, "at deres Fordærvelse er af dem selv, thi de ville ikke lade sig frelse." Det bliver da uden al Modsigelse, at Gud med Rette tilregner Menneskene alle deres indvortes og udvortes gjørlige Synder. Og Heri er ingen Vanskelighed.

Noget vanskeligere falder Spørsmaalet derimod, i Henseende til Arvesynden selv, og dens uomgiengelige onde Følger, nemlig de imod vores Villie og Vidende i Siælen opstigende onde Lyster. — Her synes virkelig Mennesket at være ganske frie, da vi ikke selv har

79

kundet give os nogen bedre Natur, og heller ikke kan hindre disse dens Virkninger, saa længe som vi har den. Vores naturlige Tilbøjelighed til det Onde derfor, vores Udygtighed til det Gode, Guds Billedes Tab, de onde uvilkaarlige Lyster, alt dette er Ting, som vi er ikke selv Aarsag i, og følgelig skulle det rigtig nok efter vores Begreb synes, som det ikke med nogen Ret af Gud tilregnes os. Men dette forsikrer dog Skriften, da det heder: "At vi ere alle af Naturen Vredens Børn, og i Følge af vores naturlige syndige Fødsel allerede udelukke fra Guds Rige." Disse og mange flere Guds Ords Vidnesbyrd ere alt for klare til at nægte Sagen, skiønt vi ikke tilfulde kunde begribe den, men saa meget kan vi dog see, at det er endda ikke saa ubilligt, som det i første Anseelse sulle synes, ja at det er slet ingen Uret, naar man tillige betragter Guds hele øvrige Huusholdning med Menneskene.

Det synes haardt, "at Gud skulle med Rette kunde tilregne Menneskene deres første Forældres Synder." — Men hvem siger for det første, at det egentlig ved Arvesynden er de første Menneskers Synd, som tilregnes dem? Det er meget mere deres egen natur-

80

lige Fordærvelse. Gud dømmes dem saaledes, som han finder dem. Han erklærer, at de i deres naturlige Tilstand ere hans Fiender, og, efter Retten, at handle med dem, saa burde de alle fordømmes. Heri er ingen Uret, thi denne Guds Dom er grundet paa Sandhed.— Men siger man: "Gud veed jo dog, at Aarsagen til Menneskers syndige og fordømmelige Tilstand ikke er i dem selv, men i det første Fald, og altsaa fordømmes de jo dog i Grunden for dette Falds skyld, naar de fordømmes for Arvesynden?" — Men

hvem har sagt, at noget Menneske er blevet fordømt allene for Arvesynden? Det staaer ikke i Bibelen. Men der staaer, at Arvesynden er fordømmelig, naar Gud ville handle efter Retten, og at den bliver ogsaa fordømmelig, i Fald man med Villie bliver ved at vandre efter den, og ikke vil søge at imodstaae og, overvinde den. — Det er derfor Menneskets egen Skyld, om de fordømmes for Arvesyndens fyld, saa at de i den Fald ikke lider noget for de første Menneskers Synd; men dette lider de, at de maa drages med en fordærvet Natur, og at de har tabt den høie Grad af Naade, som udgjorde Guds Billede.

Sandelig Lidelse nok! men dem skeer dermed ingen Uret; thi denne Naade var en

81

Naade, og ingen Rettighed, de ere Mennesker alligevel, og de kan blive salige Mennesker, langt herligere end Adam, kan de forlange mere? de har tabt meget ved Adams Synd, de ere satte i elændige Omstændigheder. Men Hvor ofte maa ikke Efterkommerne lide for Forfædrenes Synder, naar Nødvendigheden udkræver det? Vor Forfattere maa endog selv tilstaae, "at der i Verden kan findes saadan en bedrøvet Nødvendighed, at man maa lade Efterkommerne lide for Forfædrenes Misgierning, for ved et

skrækkeligt Exempel at tilskynde Menneskene til deres Pligter," og dette er slet heller ikke uhørligt og uretfærdigt. — Et Exempel! En Konge forlæner en stor Herre med et Guds i sit Rige, og med Hørlige Privilegia for Ham og Efterkommere, paa de Vilkaar, at denne Herre skal være Kongen troe og lydige; men hvad skeer, Herren bliver en Forræder, og Kongen tager alle Hørlighederne fra ham, og jager ham af Landet med samt sin Familie. Ingen kan sige, at Kongen heri gjør Uret, han maa saaledes gjøre det, for at statuere et Exempel for andre, for sit Riges Sikkerhed og flere Forræderiers Afværgelse. Og naar slig en Konge nu dertil gav Synderen og hans Børn det Løfte, at

82

Han igjen ville tage dem til Naade og Ære, i Fald han saae deres Forbedring, saa maatte man sandelig sige, at det var en overmaade naadig Konge. — Og see! samme Omstændighed er her just imellem Gud og de faldne

Mennesker. Vel kan jeg just ikke bevise den egentlige Nødvendighed paa Guds Side saa nøie, Hvorfor han var nødt til at straffe Adam og hans Børn saa Haardt. Men kiere! kan Nødvendighed ikke nok være der, fordi vi Kortsynede ikke kan fæ den? Vi kan just ikke vise alle de Skabninger frem, som ved dette bedrøvede Exempel skal tilskyndes til deres

Pligter: Troskab og Lydighed mod Gud.

Men kan disse Skabninger ikke vel være til,

uden at vi kan see dem? vi seer heller ikke Englene; men hvo veed, hvor meget de har lært ved Guds Huusholdning med de faldne Mennesker? i det mindste har de meget med dem at gjøre, og de begierer ogsaa at kige ind i Guds Raad og mægtige Viisdom, de torde Have profiteret mere af vor Elændighed, end vi tænker. Overallt! er Guds Skat ikke meget større end vor Jordklode? eller er det ikke dog mueligt, at den kan være det? Saa længe det er mueligt, saa er det heller ikke fornuftstridigt, at der kan være mange tusende Mil-

83

lioner Skabninger, hvis Velfærd og Advarsel har udfordrer det, at Gud maatte handle saaledes med Menneskene, — og just fordi vi ikke kan oversee Guds hele Stat, derfor kan vi heller ikke raisonnere over, enten saadan et Straffe-Exempel var fornødent eller ikke, og altsaa er vi forbundne til at troe, at Gud har havt sine vigtige Aarsager, da han gjorde det, og holde os Skriften efterrettelig, som forsikrer det.

Man behøver derfor ikke at tage sin Tilflugt til det af Forfatteren igiendrevne, og af andre ofte brugte Beviis, nemlig, "at Gud har forud seet, at alle Verdens Mennesker ville lige saavel og paa samme Maade syndet, som Adam og Eva." Hvilket Beviis Har aldrig forekommet mig velgrundet, da det staaer paa en blot løs Formodning, og tillige alt for meget indskrænker de uskyldige Menneskers Frivillie, samt gjør Synden næsten til en Nødvendighed; thi vel troer jeg dette, at der vel neppe skulle findes en Verden muelig, hvor der blant Millioner Mennesker med Frivillie ingen skulle forsynde sig; men derimod er det ogsaa paa den anden Side ubevisligt, at de to første Mennesker just skulle forsynde

84

sig i alle muelige Verdener, (thi at flere slags Verdener end vores er muelige, vil ingen kunde nægte, i Betragtning af Guds Almagt og Viisdom). Jeg troer derfor sikkerlig, at der vel kunde være en Verden muelig, hvori ikke just de første Mennesker havde syndet, men at Guds Viisdom dog har udvalgt denne hellere end andre, hvori en Deel af de følgende Mennesker ville falde, og hvori der altsaa ville blive baade aldeles uskyldige og aldeles fordærvede Mennesker iblant hinanden, hvilket Gud ikke har fundet nyttigt, og kan skee, at det ogsaa ville været al for stor Forargelse for de Uskyldige. — I hvad som er, saa giver jeg Forfatteren heri Ret, foregivendet, at alle Mennesker ville paa lige Maade syndet, er ubevisligt, og altsaa gjør intet til Sagen. —

Men derimod maa man med Forfatteren ikke saa ringe agte Jesu Forløsning i den Materie om Arvesyndens Tilregnelser; thi denne er det just som gjør alle Modsigelser og Vanskeligheder med Rette til intet. — Havde Gud ikke sendt de faldne Mennesker en almindelig Frelser, saa kunde der vel blevet os nogen Tvivl tilbage om Guds Ret, til at tilregne os Arvesynden; men da her nu er en almindelig

85

Forløser for det ganske Menneskelige Kiøn, og der tilregnes Menneskene i Guds Dom en lige saa stor fremmed Retfærdighed og deraf følgende Salighed, som der tilregnes dem en fremmed Skyld og deraf følgende Fordærvelse, og det fra deres Undfangelses første øieblik: saa kan sandelig ingen sige, at Gud gjør Menneskene nogen Uret. — Forfatteren indvender vel

herimod, "at Jesu Forløsnings Tilregnelser er ikke ligesaa almindelig, som Adams Falds Tilregnelser;" og dette er sandt i Henseende til Udfaldet, som dependerer af Menneskenes egen Omgang med Jesu Forløsning; men det er ikke sandt, i Henseende til Begyndelsen og Guds virkelige Hensigt. Thi saa snart et Menneske udfanges og fødes, saa er han strax efter sin Natur een i Guds Øine fordømt Syndere. Og just lige fra samme Øjeblik af er samme Menneske ogsaa een i Jesu forløst Syndere. Han har Deel i Adams Dom og Skade, men han har ogsaa Ret til Jesu fuldkomne Retfærdighed og Naade, som ganske tilintetgjør hin, Allene! her er det udtrykkelige Vilkaar, at han skal vise en frivillig Troe og Lydighed mod sin Gud; men er dette Vilkaar for meget? skal ikke alle Skabninger, som Gud har givet en fri Ville, gjøre det sam-

86

me? maatte ikke Englene gjøre det? maatte ikke Adam og Eva gjøre det? og hvor staaer det beskrevet, at Adams Efterkommere ikke skulle viist nogen Prøve paa deres Lydighed, i Fald Adam ikke havde syndet? det staaer slet ingen Stæder, uden i en gammel Sagn. De skulle beholdt Guds Billede, indtil de havde syndet, eller vare blevne oversatte i en herligere Tilstand; men vi har al analogisk Grund til at troe, at Adams Efterkommere, lige saavel som han, skulle viist deres Frivillies rette Brug, og deres Lydighed mod deres Skabere, førend de vare blevne bekræftede i Naaden, og oversatte i et saligere Liv. — Og er det da ikke i Grunden det samme for Menneskene, enken de viser deres Lydighed paa denne eller hiin Maade? jeg mener, enten de viser den ved at holde alle Guds Bud i en ganske Fuldkommenhed, eller de viser den ved at antage Guds Naade, som Syndere, og bruge denne tillige med deres egne faa naturlige Kræfter til at gjøre Guds Villie i en Hiertelig Alvorighed og Oprigtighed? Sandt er det! "her er i sidste Tilstand allerede en Tilbøielighed til det Onde, og en Udygtighed til det Gode, og altsaa er det nu vanskeligere, vil man sige, for Menneskene at vise deres Lydighed mod

87

Gud til Salighed, end det havde været, i Fald de Havde blevet i Uskyldighedsstanden." Men saa maa man igien betænke, at her er ogsaa i denne Menneskets slette Tilstand langt større Guds Forstaansel og Barmhertighed over Syndere, end der nogen Tid kunde fundet Sted, om Menneskene havde blevet i Uskyldighedsstanden, og derfra modtvillig havde syndet. — I det mindste viser de onde Engles Tilstand Exemplet, da de syndede ved en høi Grad af Naade, saa fik de ingen Forløser. — Havde Mennesket været bedre faren, om det Havde gaaet Ham saa? ingeniunde. Det er mueligt, ja troligt, at mange tusende Mennesker villet synde, om Adam end ikke Havde syndet, og de Havde blevet i deres Uskyldighed, men naar nu en eneste modtvillig Synd i slig Tilstand skulle fordømt dem, (og det kunde den, thi det Heder: Naar du æder deraf, da skal du døe), var denne Fare ikke stor nok? Altid saa stor, som den nærværende. — Ja det bliver endog et Spørsmaal, om

Menneskene ere ikke virkelig bedre farne nu end da? Mig tykkes det. — Før kunde en modtvillig Synd fordømme dem, og nu kan ikke Millioner slige gjøre det, naar de igien vil omvende sig, og lade sig frelse. Nu

88

har de ikke allene Ret til en fuldkommen Retfærdighed for Gud imod deres Naturs Fordærvelse, og deraf flydende uvilkaarlige Lyster, men de har endogsaa Adgang til en bestandig Kraft og Naade imod alle, endog modvillige Synder, hvor mange de end ere; naar de kuns ved en Hiertelig Lydighed mod Guds Orden og Villie vil søge den, — og altsaa er Skaden mere end oprettet, hvortil Apostelen ogsaa uden al Tvivl sigter, Rom. 5, 16. hvor den rigtige Mening bliver nok denne,

"at den naadegave, som Gud tilbyder Menneskene i Christo Jesu, er ikke at sætte i nogen Ligning med det Onde, som er kommet over Menneskene ved Adams Synd, thi hiin overgaaer langt dette, i det at Naadegaven

i Jesu hjælper til Retfærdighed for Gud, ikke allene af det ene Fald ved Adam, men af mange Fald tillige, som baade er skeet og ville have skeet, om end Synden ikke ved Adam var indkommet i Verden." — Naar dette tages i Betragtning, som ingen skal vise at være urimeligt, saa har man sandelig intet at klage over Guds Omgang med Menneskene, og vor Forfattere har slet ingen Grund til at støde sig over, at Jesu Forløsning kuns tilregnes de Troende, thi ved Troen, naar

89

den tages i sin rigtige, vidtløftige og bibelske Forstand, er det just at Menneskene i deres nærværende Tilstand skal vise deres frivillige Lydighed mod Gud. —

Sagen har derfor aldeles ingen Vanskelighed hos alle de Mennesker, som Gud i nogen Maade har ladet sin Naade ved Forløseren aabenbare. Og dette er i Grunden den allerstørste Deel af Verden, endog saa vidt vores korte Syn kan opdage; thi det kommer heri ikke an paa, at den aabenbarede Religion skulle været de fleste Stæder bestandig herskende, eller at den skulle allevegne være offentlig prædikeret, og prædikeret uden al Vildfarelse i sit fulde Lys og Styrke; thi dette passer sig vist nok paa en saare liden Deel af Verden, men

naar vi betænker Guds mange Aabenbarelses for Fædrene, — disses lange Liv, og derved mange aabenbarede Sandheders Forplantelse.— Guds forunderlige Viise Omgang med Jøderne, til at gjøre hele Verden opmærksom, — deres Lands Situation midt imellem de mægtigste Riger, — deres Handel, og i sær mange Adspredelser overalt i Verden. — Christendommens store Udbredelse i det nye Testamentes Tid.— De vigtigste Sandheders Bevarelse midt i de mør-

90

keste Aarhundrede. — Guds Ords store Udbredelse og klare Lys ved Reformationen, — og endelig, at der nu neppe findes et Land i Verden af Vigtighed, hvor der jo findes nogle Christne, i det mindste af og til. — Saa har man visselig den største Grund til at være overbevist, at Gud allevegne og til alle Tider Har ladet sin forbarmende Naade over Menneskene ved Forløseren saaledes bekiendtgjøre for Verden, at de allerfleste Mennesker har i nogen Grad kiendt den, eller dog let kundet kiende den, om de selv havde villet. — Og saaledes falder atter en meget stor Tvivl bort i denne Materie; men da der dog virkelig synes at være en Deel Hedninger, som umuelig har kundet høre noget om Forløseren paa de os bekiendte Veie, saa maa vi igien tilstaae, at alle Guds Veie ere os ikke aabenbarede, og at vi er ikke i Stand til at indsee alt hvad Gud Har gjort i denne Henseende til Hedningenes Oplysning indvortes og udvortes.

Desuden er det meget urigtig, "at Gud skulle gjøre Hedningene Uret, fordi han ikke strax har ladet Naaden i Jesu offentlig forkynde for dem." Thi alle tilstaaer jo, at Menneskene har en naturlig Forstand og

91

Samvittighed, der kan baade lære dem at kiende noget til Gud, og at skye mange Synder, men naar nu Hedningene ikke brugte denne deres naturlige Forstand og Samvittighed ret, men meget mere glemte og nægtede Gud, bekymrede sig lidet eller intet om Hans Villie, heller ikke ærede og takkede ham, som en Gud, det lidet de kiendte ham, men syndede fremturende mod deres bedre Vidende og Samvittighed, saa er de jo rigtig nok uden al Undskyldning, og langt fra, at Gud vil fordømme dem for Ulydighed mod de Love og den Kundskab, som ikke har været dem givet. Ligesaa lidet som egentlig for deres medfødte Fordær-, velse. Nei meget mere! Enhver skal dømmes efter den Indsigt, som Han har havt, eller kundet faaet, om han vilde søgt den til sin Siæles Redning, (Rom. 2, 12.) og ham skeer da i faa Fald ingen Uret. Den naturlige Forstand og Samvittighed er alt Kundskab nok, for en alvidende Gud, til at prøve Hedningene, om de ville frivillig lyde Gud eller ikke, og saa mange af Hedningene, som ved det lidet naturlige Lys har viist Troskab og Flid i at lyde den erkjendte Guds Villie, dem har vi aldrig at tvivle paa, at Guds Aand og Naades Forsyn jo Har ledsaget vi-

92

dere til Forløserens Naades Erkiendelse, det maa da være skeet paa denne eller hiin, bekiendte eller ubekiendte Maade. Thi Gud vil, at alle Mennesker skulle blive salige, og komme til Sandheds Erkiendelse, skjønt det sidste paa adskillige Maader, alt som hans Viisdom finder det enhver Tid beqvemmet, og meest overeensstemmende med Menneskers fri Villie og eget Overlæg. Gud er ogsaa trofast, retfærdig og upartisk, faa at han haver Behag i alle de Mennesker, som frygte ham iblant alle flags Folk. — Han er ogsaa ubunden, alviis og almægtig, saa at han kan have aabenbaret sig paa mange os uvitterlige Maader for de Redelige og Enfoldige af Hedningene, skjønt det har været skjult for deres Viise, hvilke sielden ere de Gudbehageligste, og Guds Viisdom heller ikke har fundet det tienlig just paa den Tid at gjøre slige Aabenbarsler almindelig iblant dem. —

Altsaa, naar den Lære om Arvesynden betragtes fornuftig i sin rette Orden og Sammenhæng, saa falder alle vore usle Indvendinger bort af sig selv, og Sagen bliver aldeles ikke fornuftstridig, saa at Guds Ord derved skulle rokkes. Thi lad være vi tænker

93

baade frem og tilbage, ofte meget mere end det behøvedes, saa finder vi dog tilsidst intet uden Grund, intet uden Hensigt og Muelighed, saa at Gud dog, trods alle Mistanker, skal være retfærdig, naar han taler, og reen, naar han dømmes, hvilket den store Dag og klare Evighed sikker skal vise hele Skabningen til Skaberens Lov og Ære. —

Didhen apellerer jeg og det øvrige af Sagen med min Hr. Antagonist, at faae afgjort. —

P. S.

Da Udkastet til disse Afhandlinger alt var færdig, fik jeg et Skrift at see af en ubenævnt Forfatter, til at igiendrive samme Tanker, som har givet mig Anledningen; men da jeg neppe troede, at denne ellers kedelige Mands Plan er i den Orden, at den vil

94

tilfredsstille alle Vederpartes Læsere: saa tog jeg ikke i Betænkning, at fuldføre mit Forsat, som det høistærede Publikum ogsaa vil finde, at jeg næsten haver intet tilfælles med denne mig ellers ubekjendte og meget æeede. —

L. L. den 21 December 1771.

95

96